

**IETUVOS RESPUBLIKOS VYRIAUSYBĖS KANCELIARIJOS
EKONOMIKOS PAŽANGOS DEPARTAMENTO
KAIMO REIKALŲ IR DARNIOS PLĖTROS SKYRIAUS
PAŽYMA**

**DĖL LIETUVOS RESPUBLIKOS VYRIAUSYBĖS NUTARIMO
„DĖL VANDENŲ SRITIES PLĖTROS 2017–2023 METŲ PROGRAMOS PATVIRTINIMO“
PROJEKTO (TAP-16-1714(3); TAIS Nr. 16-8474(4))**

2017-01-26 Nr. NV-280

Vilnius

Projekto rengėja - Aplinkos ministerija.

Projekto tikslas – nustatyti vandens srities tikslus, uždavinius ir siekiamus rezultatus iki 2023 metų, užtikrinant integruotą paviršinių ir požeminių vandens, jūros aplinkos, potvynių rizikos, geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo valdymą.

Dabartinė situacija:

- Nepatvirtinus Programos negali būti naudojamos 2014-2020 m. ES Struktūrinės paramos lėšos vandens sektoriuje.
- Vėluojant naujos Programos patvirtinimui, vėluoja ES direktyvų (Bendrosios vandens politikos direktyvos, Potvynių direktyvos ir Jūrų strategijos direktyvos) įgyvendinimas, pradėta ES teisės pažeidimo procedūra (dėl Jūrų strategijos direktyvos).
- Dėl finansinių, administracinių ir kitų priežasčių ankstesnėse programose numatytos priemonės nebuvo pilnai įgyvendintos (29 proc. priemonių buvo įgyvendintos, 7 proc. – įgyvendinta iš dalies, 19 proc. priemonių – vis dar įgyvendinama).

Projekto esmė:

- Nemuno, Lielupės, Ventos ir Dauguvos upių baseinų rajonų valdymo planai buvo tvirtinami atskirais dokumentais 2010–2015 m. laikotarpiui, projektu siūloma sujungti į vieną.
- Programoje nustatomi tikslai, uždaviniai ir siejami rezultatai.
- Programos įgyvendinimo veiksmų planą tvirtins aplinkos ir žemės ūkio ministrai bendru įsakymu.
- Programai įgyvendinti papildomų asignavimų iš valstybės biudžeto nereikės. Programos įgyvendinimą planuojama finansuoti 374,134 mln. Eur, ES struktūrinių fondų lėšomis (didžioji dalis finansavimo bus skirta geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo sektoriui).

Derinimas:

- Projektas suderintas su Finansų ministerija, Ūkio ministerija, Krašto apsaugos ministerija, Kultūros ministerija, Susisiekimo ministerija, Sveikatos apsaugos ministerija, Energetikos ministerija, Užsienio reikalų ministerija, Švietimo ir mokslo ministerija, Europos teisės departamentu, Lietuvos savivaldybių asociacija, Priešgaisrinės apsaugos ir gelbėjimo departamentu, Valstybine maisto ir veterinarijos tarnyba, Lietuvos saugios laivybos administracija, Valstybine kainų ir energetikos kontrolės komisija, Lietuvos vandens tiekėjų asociacija, Lietuvos hidroenergetikų asociacija, Lietuvos pramoninkų asociacija.
- Atsižvelgta į Vyriausybės kanceliarijos Teisės departamento, Kaimo reikalų ir darnios plėtros skyriaus, Strateginio planavimo ir stebėsenos skyriaus pastabas.
- Atsižvelgta į Vyriausybės pasitarimo (2016-11-30) metu Žemės ūkio ministerijos ir Lietuvos žemės ūkio bendrovių pateiktas pastabas, iš Programos uždavinių aprašymo išbrauktos nuostatos dėl privalomo tarpinių pasėlių auginimo, projektas suderintas darbo tvarka. Taip pat,

vietoje Programą įgyvendinančios institucijos - Vidaus reikalų ministerija, įrašyta - Priešgaisrinės apsaugos ir gelbėjimo departamentas.

- **2017-01-18 gautas prof. L. Katkevičiaus raštas dėl teikiamo projekto, kuriuo siūloma:**
 1. **Programoje numatyti konkrečias priemones (vandens telkinių valymą šalinant dumblą, makrofitų ir krūmų šalinimą).** Priemonės (kaip numatyta Programos 83 p.) bus tvirtinamos Programos įgyvendinimo veiksmų plane, prieš tai jas suderinus su suinteresuotomis institucijomis ir visuomene.
 2. **Prioretizuoti mažuosius vandens telkinius.** Į siūlymą neatsižvelgta argumentuojant, kad programos tikslai ir uždaviniai apima visus vandens telkinius, nepriklausomai nuo jų dydžio.
- **Aplinkos ministerija prof. L. Katkevičiaus siūlymus įvertins rengdama Programos įgyvendinimo veiksmų planą.**
- **Pritariame Aplinkos ministerijos teikiamam projektui.**

Dalykinio vertinimo išvada:

- **Teikiamas projektas įgyvendina Vyriausybės programos Darnios vandens politikos nuostatas:**
 1. sudaryti sąlygas pasiekti, kad visuose Lietuvos ežeruose, upėse, upeliuose ir tvenkiniuose vandens kokybė būtų saugi žmogui bei biologinei įvairovei egzistuoti ir vystytis (84 p.);
 2. stiprinsime vandens kokybės stebėsenos pajėgumus (84.1. p.);
 3. sudarysime sąlygas taršos mažinimui žemės ūkio sektoriuje. (84.2.);
 4. skatinsime vandentiekio ir nuotekų surinkimo tinklų plėtrą, keldami tikslą, kad miestų ir kaimų gyventojai būtų aprūpinti tinkamos kokybės geriamuoju vandeniu, o į paviršinius vandenį patektų tik išvalytos nuotekos (84.2.).
- **Aplinkos ministerija, iki nutarimo pateikimo pasirašyti Ministrui Pirmininkui, patikslins Programos 83 punktą, kad Programos įgyvendinimo veiksmų planą tvirtina aplinkos ir žemės ūkio ministrai bendru įsakymu.**
- **Teikiamą projektą siūlome svarstyti Vyriausybės posėdžio B dalyje.**

Kaimo reikalų ir darnios plėtros skyriaus patarėja

G. Gajauskienė

Gina Gajauskienė, tel. 870663765, el. p. gina.gajauskiene@lr.lt

LIETUVOS RESPUBLIKOS APLINKOS MINISTERIJA

Biudžetinė įstaiga, A. Jakšto g. 4/9, LT-01105 Vilnius,
tel. (8-5) 266 3661, faks. (8-5) 266 3663, el. p. info@am.lt, http://www.am.lt.
Duomenys kaupiami ir saugomi Juridinių asmenų registre, kodas 188602370

Lietuvos Respublikos Vyriausybei

2017-01-12 Nr. (19-2)-D8-247

DĖL VANDENŲ SRITIES PLĖTROS 2017–2023 METŲ PROGRAMOS

Aplinkos ministerija, vykdydama Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2016 m. rugšėjo 7 d. pasitarimo protokolo Nr. 51 pavedimą, vadovaudamasi Lietuvos Respublikos aplinkos apsaugos įstatymo 6 straipsnio 5 dalies 1 punktu, Lietuvos Respublikos vandens įstatymo 25 straipsnio 4 dalimi ir Lietuvos Respublikos jūros aplinkos apsaugos įstatymo 4 straipsnio 2 dalimi ir įgyvendindama LR Vyriausybės 2012–2016 metų programos įgyvendinimo prioritetines priemones 266, 267, 268 ir 281, patvirtintas Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2013 m. kovo 13 d. nutarimu Nr. 228 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2012–2016 metų programos įgyvendinimo prioritetinių priemonių patvirtinimo“, parengė Lietuvos Respublikos nutarimo „Dėl vandenų srities plėtros 2017–2023 metų programos patvirtinimo“ projektą (toliau – Nutarimo projektas).

Nutarimo projektas pakartotinai teikiamas remiantis Vyriausybės darbo reglamento, patvirtinto Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1994 m. rugpjūčio 11 d. nutarimu Nr. 728, 62 p. pasikeitus Vyriausybei. Nutarimo projektas buvo svarstytas 2016 m. lapkričio 30 d. Vyriausybės pasitarime.

Dėl ilgiau nei metus užtrukusio derinimo su suinteresuotomis institucijomis vėluoja trijų Europos Sąjungos direktyvų (2000 m. spalio 23 d. Europos Parlamento ir Europos Tarybos direktyva 2000/60/EB, nustatanti Bendrijos veiksmų vandens politikos srityje pagrindus (OL 2004 m. specialus leidimas, 15 skyrius, 5 tomas, p. 275), 2007 m. spalio 23 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2007/60/EB dėl Potvynių rizikos įvertinimo ir valdymo (OL 2007 L 288 p. 27), 2008 m. birželio 17 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2008/56/EB, nustatanti Bendrijos veiksmų jūrų aplinkos politikos srityje pagrindus (OL 2008 L 164, p. 19)) įgyvendinimas, jau gauti bandomieji Europos Komisijos paklausimai dėl šių direktyvų įgyvendinimo.

Nutarimo projekto tikslas – užtikrinti integruotą paviršinių ir požeminių vandenų, jūros aplinkos, potvynių rizikos, geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo valdymą. Priėmus Projektus, neigiamų pasekmių nenumatoma.

Numatomo teisinio reguliavimo poveikio vertinimo pažyma nerengiama vadovaujantis Numatomo teisinio reguliavimo vertinimo metodikos, patvirtintos Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 m. vasario 26 d. nutarimo Nr. 276 „Dėl Numatomo teisinio reguliavimo vertinimo metodikos patvirtinimo“ 6 punktu.

Nutarimo projektu įgyvendinama 1991 m. gruodžio 12 d. Tarybos direktyva 91/676/EEB dėl vandenų apsaugos nuo taršos nitratais iš žemės ūkio šaltinių (OL 2004 m. specialusis

leidimas, 15 skyrius, 2 tomas, p. 68) su paskutiniais pakeitimais, padarytais 2008 m. spalio 22 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentu (EB) Nr. 1137/2008 (OL 2008 L 311, p. 1) 2000 m. spalio 23 d. Europos Parlamento ir Europos Tarybos direktyva 2000/60/EB, nustatanti Bendrijos veiksmų vandens politikos srityje pagrindus (OL 2004 m. specialus leidimas, 15 skyrius, 5 tomas, p. 275), 2004 m. gegužės 12 d. Europos Komisijos komunikatas KOM/2004/0374 Europos Parlamentui, Tarybai, Europos ekonominių ir socialinių reikalų komitetui ir Regionų komitetui baltoji knyga dėl bendro intereso paslaugų, 2007 m. spalio 23 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2007/60/EB dėl Potvynių rizikos įvertinimo ir valdymo (OL 2007 L 288 p. 27), 2008 m. birželio 17 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2008/56/EB, nustatanti Bendrijos veiksmų jūrų aplinkos politikos srityje pagrindus (OL 2008 L 164, p. 19).

Priėmus Nutarimo projektą reikės parengti ir patvirtinti Lietuvos Respublikos aplinkos ministro įsakymą „Dėl vandenų srities plėtros 2017–2023 metų programos įgyvendinimo veiksmų plano patvirtinimo“.

Nutarimo projektas derintas su Finansų ministerija, Ūkio ministerija, Krašto apsaugos ministerija, Kultūros ministerija, Susisiekimo ministerija, Sveikatos apsaugos ministerija, Vidaus reikalų ministerija, Žemės ūkio ministerija, Energetikos ministerija, Užsienio reikalų ministerija, Švietimo ir mokslo ministerija, Europos teisės departamentu prie Teisingumo ministerijos, Lietuvos savivaldybių asociacija, Priešgaisrinės apsaugos ir gelbėjimo departamentu, Valstybine maisto ir veterinarijos tarnyba, Lietuvos saugios laivybos administracija, Valstybine kainų ir energetikos kontrolės komisija, Lietuvos vandens tiekėjų asociacija, Lietuvos hidroenergetikų asociacija, Lietuvos pramoninkų asociacija. Su Teisingumo ministerija Nutarimo projektas nederintas vadovaujantis Lietuvos Respublikos Vyriausybės darbo reglamento, patvirtintu Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1994 m. rugpjūčio 11 d. nutarimu Nr. 728 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės darbo reglamento patvirtinimo“ 32.1 papunkčiu. Per numatytą laikotarpį išvadų nepateikė Finansų ministerija. Į Vyriausybės pasitarimo metu gautas pastabas atsižvelgta.

Nutarimo projektu tvirtinamai Vandenių srities plėtros 2017–2023 metų programai įgyvendinti papildomų asignavimų iš valstybės biudžeto nereikės. Šios programos įgyvendinimą planuojama finansuoti 374,134 mln. Eur, ES struktūrinių fondų lėšomis. Įgyvendinant programą didžioji dalis finansavimo bus skirta geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo sektoriui.

Aplinkos ministerija Nutarimo projektui atliko strateginį pasekmių aplinkai vertinimą. Pristatymas visuomenei įvyko 2016 m. liepos 8 d. Visa strateginio pasekmių aplinkai vertinimo procedūra baigta 2016 m. rugpjūčio 16 d.

Nutarimo projektas skelbiamas teisės aktų informacinėje sistemoje (TAIS). Visuomenė su parengtais Projektais gali susipažinti šioje sistemoje.

Nutarimo projekte neįtvirtinami terminai, kurie turėtų būti įvertinti Lietuvos Respublikos terminų banko įstatymo ir jo įgyvendinamųjų teisės aktų nustatyta tvarka. Projektas atitinka bendrinės lietuvių kalbos normas.

Nutarimo projektą rengė Vandenių departamento direktorė Agnė Kniežaitė-Gofmanė, tel. 8~706 63521, el. p. a.kniezaite-gofmane@am.lt; Vandenių departamento Vandenių politikos skyriaus vyriausioji specialistė Gintarė Bevainienė, tel. 8~706 63504, el. p. g.bevainiene@am.lt.

PRIDEDAMA:

1. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimo „Dėl vandenų srities plėtros 2017–2023 metų programos patvirtinimo“ projektas, 49 lapas.

2. Europos Parlamento ir Tarybos 2000 m. spalio 23 d. direktyvos 2000/60/EB, nustatančios bendrijos veiksmų vandens politikos srityje pagrindus ir vandenų srities plėtros

2017–2023 metų programos projekto atitikties lentelė, 1 lapas.

3. Europos Parlamento ir Tarybos 2007 m. spalio 23 d. direktyvos 2007/60/EB dėl potvynių rizikos įvertinimo ir valdymo ir vandenų srities plėtros 2017–2023 metų programos projekto atitikties lentelė, 1 lapas.

4. Europos Parlamento ir Tarybos 2008 m. birželio 17 d. direktyvos 2008/56/EB, nustatančios bendrijos veiksmų jūrų aplinkos politikos srityje pagrindus ir vandenų srities plėtros 2017–2023 metų programos projekto atitikties lentelė, 1 lapas.

5. Europos Parlamento ir tarybos 1991 m. gruodžio 12 d. direktyvos 91/676/EEB dėl vandenų apsaugos nuo taršos nitratais iš žemės ūkio šaltinių ir vandenų srities plėtros 2017–2023 metų programos projekto atitikties lentelė, 1 lapas.

6. Strateginio pasekmių aplinkai vertinimo subjektų išvadų dėl Vandenių srities plėtros 2017–2023 metams programos ir Vandenių srities plėtros 2017–2023 metų programos įgyvendinimo veiksmų plano ir strateginio pasekmių aplinkai vertinimo ataskaitos įvertinimo pažyma, 3 lapai.

Aplinkos ministras

Kęstutis Navickas

LIETUVOS RESPUBLIKOS VYRIAUSYBĖ

NUTARIMAS

DĖL VANDENŲ SRITIES PLĖTROS 2017–2023 METŲ PROGRAMOS PATVIRTINIMO

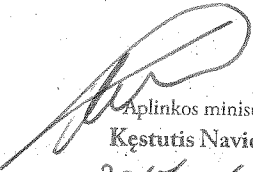
2017 m. Nr.
Vilnius

Vadovaudamasi Lietuvos Respublikos aplinkos apsaugos įstatymo 6 straipsnio 4 dalies 1 punktu, Lietuvos Respublikos vandens įstatymo 25 straipsnio 4 dalimi ir Lietuvos Respublikos jūros aplinkos apsaugos įstatymo 4 straipsnio 2 dalimi ir įgyvendindama 2000 m. spalio 23 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2000/60/EB, nustatančios Bendrijos veiksmų vandens politikos srityje pagrindus (OL 2004 m. specialus leidimas, 15 skyrius, 5 tomas, p. 275), 2008 m. birželio 17 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2008/56/EB, nustatančios Bendrijos veiksmų jūrų aplinkos politikos srityje pagrindus (OL 2008 L 164, p. 19), 2007 m. spalio 23 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2007/60/EB dėl potvynių rizikos įvertinimo ir valdymo (OL 2007 L 288 p. 27) ir 1991 m. gruodžio 12 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 91/676/EEB dėl vandenių apsaugos nuo taršos nitratais iš žemės ūkio šaltinių (OL 2004 m. specialusis leidimas, 15 skyrius, 2 tomas, p. 68) nuostatas, Lietuvos Respublikos Vyriausybė n u t a r i a:

Patvirtinti Vandenių srities plėtros 2017–2023 metais programą (pridedama).

Ministras Pirmininkas

Aplinkos ministras

Aplinkos ministras
Kęstutis Navickas
2017-01-11

2017-01-11

PATVIRTINTA

Lietuvos Respublikos Vyriausybės

2017 m. d. nutarimu Nr.

VANDENŲ SRITIES PLĖTROS 2017–2023 METŲ PROGRAMA

I SKYRIUS

BENDROSIOS NUOSTATOS

1. Vandenų srities plėtros 2017–2023 metų programa (toliau – Programa) parengta atsižvelgiant į tai, kad vanduo ir su juo susijusi veikla turi labai didelę reikšmę valstybei, visuomenei, šalies ūkiui ir žmonėms. Vanduo labai svarbus biologinės įvairovės išsaugojimui, transportui ir rekreacijai, visuomenės sveikatos ir aplinkos kokybės užtikrinimui. Vanduo tenkina ekologinius, ekonominius ir socialinius visuomenės poreikius.

2. Programos paskirtis – nustatyti Lietuvos vandenų srities tikslus, uždavinius ir siekiamus rezultatus iki 2023 m., kurie derėtų su kitų susijusių sričių politika, paremta šalies tradicijomis, Europos Sąjungos (toliau – ES) teisinių normų, tarptautinių konvencijų, rezoliucijų, susitarimų ir programų reikalavimais.

3. Programa yra vidutinės trukmės strateginis dokumentas, prisidedantis prie Nacionalinės aplinkos apsaugos strategijos, patvirtintos Lietuvos Respublikos Seimo 2015 m. balandžio 16 d. nutarimu Nr. XII-1626 „Dėl Nacionalinės aplinkos apsaugos strategijos patvirtinimo“, 2014–2020 metų nacionalinės pažangos programos, patvirtintos Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2012 m. lapkričio 28 d. nutarimu Nr. 1482 „Dėl 2014–2020 m. nacionalinės pažangos programos patvirtinimo“, Nacionalinės darnaus vystymosi strategijos, patvirtintos Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 m. rugsėjo 11 d. nutarimu Nr. 1160 „Dėl Nacionalinės darnaus vystymosi strategijos patvirtinimo ir įgyvendinimo“, įgyvendinimo.

4. Programa parengta įgyvendinant 1991 m. gruodžio 12 d. Tarybos direktyvą 91/676/EEB dėl vandenų apsaugos nuo taršos nitratais iš žemės ūkio šaltinių (OL 2004 m. specialusis leidimas, 15 skyrius, 2 tomas, p. 68) su paskutiniais pakeitimais, padarytais 2008 m. spalio 22 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentu (EB) Nr. 1137/2008 (OL 2008 L 311, p. 1), 2000 m. spalio 23 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvą 2000/60/EB, nustatančią Bendrijos veiksmų vandens politikos srityje pagrindus (OL 2004 m. specialusis leidimas, 15 skyrius, 5 tomas, p. 275), su paskutiniais pakeitimais, padarytais 2014 m. spalio 30 d. Komisijos direktyva 2014/101/ES(OL

2014 L 311, p. 32) (toliau – Bendroji vandens politikos direktyva), 2004 m. gegužės 12 d. Europos Komisijos komunikatą KOM/2004/0374 Europos Parlamentui, Tarybai, Europos ekonominių ir socialinių reikalų komitetui ir Regionų komitetui – Baltąją knygą dėl bendro intereso paslaugų, 2007 m. spalio 23 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvą 2007/60/EB dėl potvynių rizikos įvertinimo ir valdymo (OL 2007 L 288 p. 27) (toliau – Potvynių direktyva), 2008 m. birželio 17 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvą 2008/56/EB, nustatančią Bendrijos veiksmų jūrų aplinkos politikos srityje pagrindus (OL 2008 L 164, p. 19) (toliau – Jūrų strategijos pagrindų direktyva).

5. Siekiant sisteminio požiūrio į vandensaugos problemas ir efektyvesnio turimų išteklių naudojimo, Programoje nustatomi tikslai, uždaviniai ir siekiami rezultatai Nemuno, Ventos, Lielupės ir Dauguvos upių baseinų rajonų (toliau – UBR) valdymo, Baltijos jūros aplinkos apsaugos, potvynių rizikos valdymo Nemuno, Lielupės, Ventos ir Dauguvos UBR, vandenų taršos dėl žemės ūkio veiklos poveikio mažinimo ir geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo plėtos srityse.

6. Įgyvendinant Bendrosios vandens politikos direktyvos nuostatas, ES narės yra įpareigos imtis būtinų priemonių, skirtų neleisti prastėti ir ne vėliau kaip iki 2015 m. pasiekti gerą paviršinių ir požeminių vandens telkinių būklę su galimais šio tikslo atidėjimais iki 2021 m. arba net iki 2027 metų. Bendrojoje vandens politikos direktyvoje numatoma, kad vandens telkiniai būtų tvarkomi ir saugomi atsižvelgiant į natūralias upių baseinų ribas. Upės baseinas – tai teritorija, iš kurios visas paviršinis vanduo viena upe suteka į jūrą. Siekiant palengvinti vandens telkinių valdymą, Lietuvos upių baseinai sujungti į keturis UBR: Nemuno, Ventos, Lielupės ir Dauguvos.

7. Pirmuosiuose Nemuno, Lielupės, Ventos ir Dauguvos UBR valdymo planuose ir priemonių vandensaugos tikslams upių baseinų rajone pasiekti programose, patvirtintose Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2010 m. liepos 21 d. nutarimu Nr. 1098 „Dėl Nemuno upių baseinų rajono valdymo plano ir Priemonių vandensaugos tikslams Nemuno upių baseinų rajone pasiekti programos patvirtinimo“, Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2010 m. lapkričio 17 d. nutarimu Nr. 1618 „Dėl Lielupės upių baseinų rajono valdymo plano ir Priemonių vandensaugos tikslams Lielupės upių baseinų rajone pasiekti programos patvirtinimo“, Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2010 m. lapkričio 17 d. nutarimu Nr. 1616 „Dėl Dauguvos upių baseinų rajono valdymo plano ir Priemonių vandensaugos tikslams Dauguvos upių baseinų rajone pasiekti programos patvirtinimo“ ir Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2010 m. lapkričio 17 d. nutarimu Nr. 1617 „Dėl Ventos upių baseinų rajono valdymo plano ir Priemonių vandensaugos tikslams Ventos upių baseinų rajone pasiekti programos patvirtinimo“, numatytos vandens telkinių būklės gerinimo priemonės dėl finansinių, administracinių ir kitų priežasčių nebuvo visiškai įgyvendintos. 29 proc. priemonių buvo įgyvendintos, 7 proc. – įgyvendinta iš dalies ir 19 proc. priemonių – vis dar įgyvendinama.

Igyvendintų priemonių efektyvumą sunku įvertinti, nes jų poveikis yra inertiškas, t. y. poveikis pasireiškė tik praėjus tam tikram laikotarpiui po priemonių įgyvendinimo. 2013 m. pradėtas projektas „Nemuno, Lielupės, Ventos ir Dauguvos upių baseinų rajonų valdymo planų, priemonių programų ir kitų reikiamų dokumentų vandensaugos tikslams nustatyti parengimas ir atnaujinimas“, kurio metu mokslininkai ir ekspertai pagal nustatytus kriterijus atnaujino paviršinių vandens telkinių išskyrimą, paviršinių ir požeminių vandens telkinių būklės vertinimą, taip pat įvertino monitoringo duomenis, atliko papildomus tyrimus, sumodeliavo taršos apkrovas ir poveikį paviršiniams ir požeminiams vandens telkiniams. Paviršinių vandens telkinių būklės gerinimo priemonės parinktos atsižvelgiant į ekonominę priemonių vertinimą.

8. Įgyvendinant Jūrų strategijos pagrindų direktyvą, ES valstybės narės yra įpareigos imtis būtinų priemonių, skirtų pasiekti arba išlaikyti gerą jūrų aplinkos būklę ne vėliau kaip iki 2020 metų. Jūrų strategijos pagrindų direktyva numato, kad vykdant ūkinę veiklą jūroje būtų atsižvelgta į jos savybes, gamtinius procesus, saugomas buveines, jautrias rūšis ir būtų užkirstas kelias žmogaus sukeltam biologinės įvairovės nykimui. 2011 m. pradėtas projektas „Lietuvos Baltijos jūros aplinkos apsaugos valdymo stiprinimas“, kurio metu mokslininkai įvertino esamą jūros aplinkos būklę, nustatė aplinkos apsaugos tikslus ir priemones gerai Baltijos jūros aplinkos būklei siekti.

9. Įgyvendinant Potvynių direktyvą atliktas preliminarus potvynių rizikos vertinimas, kurio metu nustatytos teritorijos, kuriose galima didelė potvynių rizika, taip pat po to sudaryti ir patvirtinti Potvynių grėsmės ir rizikos žemėlapiai. Įvertinus potvynių riziką Nemuno, Lielupės, Ventos ir Dauguvos UBR buvo nustatyti potvynių rizikos mažinimo tikslai, uždaviniai ir priemonės.

10. Geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo paslaugos yra bendrojo intereso paslaugos, lemiančios piliečių gyvenimo ir aplinkos kokybę. Šios paslaugos turi atitikti nustatytus saugos ir kokybės reikalavimus, būti įperkamos, o sektoriui taikomi pagrindiniai „sąnaudų susigrąžinimo“ ir „teršėjas moka“ principai turi būti įgyvendinti. 2014–2020 metų laikotarpiu dalis ES lėšų skiriama geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo infrastruktūros plėtrai ir renovacijai. Siekiant efektyviai panaudoti šias lėšas geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo ūkio vystymui, nustatytos šio sektoriaus vystymosi kryptys, tikslai ir uždaviniai.

11. Programoje vartojamos sąvokos apibrėžtos Lietuvos Respublikos vandens įstatyme, Lietuvos Respublikos jūros aplinkos apsaugos įstatyme, Lietuvos Respublikos vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo įstatyme ir jų įgyvendinamuosiuose teisės aktuose, reglamentuojančiuose vandenų srities ir su ja susijusią veiklą.

12. Vandenių politikos atskirų sričių išsami pagrindžiamoji medžiaga ir kita susijusi informacija saugoma Aplinkos apsaugos agentūroje adresu A. Juozapavičiaus g. 9, Vilnius ir skelbiama Aplinkos apsaugos agentūros internetinėje svetainėje.

II SKYRIUS

ESAMOS SITUACIJOS APIBŪDINIMAS

PIRMASIS SKIRSNIS

UPIŲ BASEINŲ RAJONŲ ESAMOS BŪKLĖS ANALIZĖ

13. Pagal Bendrosios vandens politikos direktyvos reikalavimus paviršiniai vandens telkiniai skirstomi į upių, ežerų, tarpinių ir priekrantės vandens telkinių kategorijas ir priskiriami UBR. Požeminio vandens telkiniai valdymo tikslais taip pat priskirti prie UBR. Pagal Bendrąją vandens politikos direktyvą atskiri paviršiniai vandens telkiniai yra upės ar jų atkarpos, kurių baseino plotas didesnis nei 30 km², didesni nei 50 ha ploto ežerai ir tvenkiniai, sąlyginėmis ribomis išskirti tarpiniai ir priekrantės vandenys, taip pat dirbtiniai vandens telkiniai (karjerai, didesni nei 50 ha ploto ir kanalai).

14. Programos vykdymo laikotarpiui UBR valdymo tikslais išskirti 1 185 paviršiniai vandens telkiniai, iš kurių 822 priskiriami upių, 357 – ežerų, 4 – tarpinių (Kuršių marios, Kuršių marių vandenių išplitimo Baltijos jūroje zona) ir 2 priekrantės (teritoriniai vandenys 1 jūrmylės atstumu nuo kranto) vandens telkinių kategorijoms. Nustatyta, kad 51 proc. upių kategorijos ir 40 proc. ežerų kategorijos vandens telkinių neatitinka geros būklės kriterijų. Tarpinių ir priekrantės kategorijų vandens telkiniai geros būklės kriterijų neatitinka.

15. UBR valdymo planuose 2010–2015 metams buvo išskirti 1 183 paviršiniai vandens telkiniai. Iš 832 upių kategorijos vandens telkinių 59 proc., o iš 345 ežerų kategorijos vandens telkinių 32 proc. priskirti rizikos vandens telkiniams, nes neatitiko geros būklės kriterijų. Visi tarpiniai (4 vandens telkiniai) ir priekrantės (2 vandens telkiniai) vandens telkiniai priskirti rizikos vandens telkiniams, nes neatitiko geros būklės kriterijų.

16. Įgyvendinant UBR valdymo planus 2010–2015 metams, vykdyta atnaujinta paviršinių vandens telkinių monitoringo programa, kurios metu surinkta daugiau faktinių duomenų apie paviršinių vandens telkinių būklę. Padaryta pažanga vandens ekologinės būklės pagal biologinius elementus tyrimo ir įvertinimo metodų interkalibracijoje su kitomis ES valstybėmis. Interkalibracijos metu lyginami paviršinių vandens telkinių vertinimo kriterijai ir tyrimų metodai, siekiant įsitinkinti, kad gera paviršinių vandens telkinių ekologinė būklė yra vienodai suprantama ir vertinama visose ES valstybėse. Atsižvelgiant į šių darbų rezultatus, UBR valdymui 2016–2021 metais patikslinta aplinkos ministro tvirtinama Paviršinių vandens telkinių būklės nustatymo

metodika (įtraukta daugiau biologinių elementų, patikslinti biologinių ir fizikinių-cheminių elementų vertinimo kriterijai) ir paviršinių vandens telkinių išskyrimas į tipus ir kategorijas. Žmogaus veiklos poveikio paviršinių vandens telkinių būklei modeliavimas atliktas kita, tobulėsne matematinio modeliavimo programa (SWAT) nei rengiant UBR valdymo planus 2010–2015 metams.

17. Dalies paviršinių vandens telkinių būklė klasifikuojama prastesnėje būklės klasėje nei UBR valdymo planų 2010–2015 metams rengimo metu dėl papildomai surinktų monitoringo duomenų ir paviršinių vandens telkinių būklės vertinimo metodų patobulinimo, todėl šiuos vertinimus lyginti tiesiogiai būtų nekorektiška.

18. Išanalizavus paviršinių vandens telkinių būklę nulemiančius veiksnius, galima teigti, kad naujų reikšmingą poveikį darančių veiksnių nebuvo identifikuota, o jau žinomų veiksnių poveikio lygis išliko toks pat arba šiek tiek sumažėjo. Pagrindiniai paviršinių vandens telkinių būklei neigiamą įtaką darantys veiksniai: 1) pasklidoji tarša, daugiausia iš žemės ūkio veiklos; 2) hidromorfologiniai paviršinių vandens telkinių pokyčiai, atsiradę dėl žemių sausinimo (melioracijos), hidroelektrinių (toliau - HE) ir upių tvenkimo poveikių; 3) antrinė tarša, atsirandanti dėl ilgalaikės praeities taršos; 4) sutelktoji tarša (miestų ir gyvenviečių nuotekų valymo įrenginių tarša, tarša pavojingomis medžiagomis); 5) tarptautinė tarša, kurią sudaro iš kaimyninių šalių patenkantys teršalai.

19. 2017–2023 metų laikotarpiu pagrindinis dėmesys turi būti skiriamas vandens telkinių taršos prevencijai.

20. Nemuno UBR žemdirbystės teritorija sudaro apie 50 proc., Lielupės UBR – 65 proc., Ventos UBR – 58 proc., Dauguvos UBR – 45 proc. viso UBR ploto. Dėl reikšmingo pasklidosios žemės ūkio taršos poveikio geros ekologinės būklės reikalavimų neatitinka 20 proc. Nemuno UBR esančių paviršinių vandens telkinių, Lielupės UBR – net 71 proc. (nitrato azoto ir bendrojo azoto koncentracija geros ekologinės būklės kriterijus dažnai viršija 2,5 karto), Ventos UBR – 12 proc. Dauguvos UBR nėra rizikos paviršinių vandens telkinių, išskirtų dėl žemės ūkio taršos. Pasklidoji tarša Nemuno UBR yra pagrindinis veiksnys, lemiantis prastesnę nei gera tarpinių ir priekrantės vandens telkinių būklę.

Pasklidąją žemės ūkio taršą sudaro į dirvožemį su gyvulių mėšlu ir mineralinėmis trąšomis patenkančių azoto ir fosforo junginių išplovimai į paviršinius vandens telkinius. Poveikio reikšmingumą nulemia žemės ūkio veiklos intensyvumas. 2010–2015 metų laikotarpiu žemdirbystės intensyvumas Lietuvoje išaugo. Statistiniais duomenimis, 2012 m. naudojamos žemės ūkio paskirties žemės buvo 6 proc. daugiau nei 2008 m., 24 proc. padidėjo pasėlių plotai. Pasėlių plotų didėjimas reiškia, kad šalyje galėjo išaugti tręšimo mineralinėmis trąšomis apimtis. Sutartinių

gyvulių skaičius sumažėjo apie 6 proc. Žemės ūkyje buvo pradėtos įgyvendinti naujos aplinkosauginės žalinimo priemonės, sugriežtinti reikalavimai mėšlo ir srutų tvarkymui.

Pasklidusios taršos kiekis apskaičiuotas atsižvelgiant į deklaruotų sutartinių gyvulių skaičių ir tikėtiną mineralinių trąšų sunaudojimą. Patikimos informacijos apie sunaudojamą mineralinių trąšų kiekį nebuvimas apsunkina pasklidusios taršos įvertinimą. Dėl šių duomenų trūkumo su mineralinėmis trąšomis į dirvą patenkančios azoto ir fosforo apkrovos buvo apskaičiuotos atsižvelgiant į pasėlių plotus, jų struktūrą, derlių ir vertinant, kad trąšų sunaudojimo kiekis buvo optimalus.

Bendras plotas, kuriame pagal žemės ūkio ministro tvirtinamą 2007–2013 m. Kaimo plėtros paramos programą „Agrarinės aplinkosaugos išmokos“ įgyvendintos agrarinės aplinkosaugos priemonės, buvo tik apie 3 tūkst. km², o paviršinių vandens telkinių, kurie neatitinka geros būklės kriterijų, gerinimo priemonės buvo įgyvendintos 5,6 km² plote. Tai viena iš priežasčių, nulėmusių, kad nuo 2010 m. nebuvo pastebimo taršos iš žemės ūkio sumažėjimo.

21. Geros būklės kriterijų neatitinka 40 proc. ežerų kategorijos paviršinių vandens telkinių, beveik visų jų priskyrimas rizikos vandens telkiniams yra susijęs su praeities ar praeities ir dabarties tarša. Dėl ilgalaikės praeities taršos atsirandanti antrinė tarša, kuri pasireiškia net ir tada, kai tiesioginės taršos jau nebėra, gali nulemti dideles biocheminio deguonies suvartojimo per septynias paras (toliau – BDS₇) ir/arba fosforo junginių koncentracijas. BDS₇ didelės vertės gali pasireikšti dėl sunykusios vandens augalijos, kurią skaido aerobinės bakterijos.

Daugumos rizikos vandens telkinių, priskirtų ežerų kategorijos vandens telkiniams, būklei iki atitikimo geros būklės kriterijams trūksta nedaug, todėl nutraukus pasklidąją taršą bei, kur reikia, pritaikius švelnias ir sąlyginai nebrangias priemones pačiuose ežeruose, tokias kaip biomanipuliacija, makrofītų šalinimas ir pan., galima sukurti sąlygas šių vandens telkinių būklei gerėti ir ilgainiui pasiekti gerą būklę.

22. Lietuvoje 45 proc. upių kategorijos vandens telkinių yra morfologiškai reguliuotos sausinamosios melioracijos tikslais. Nemuno UBR rizikos vandens telkiniams dėl ištiesinimo priskirti 72 (bendras ilgis – 436 km) paviršiniai vandens telkiniai, Lielupės UBR – 11 (bendras ilgis – 66 km), Ventos UBR – 8 (bendras ilgis – 42 km). Atsižvelgiant į tai, kad žemių sausinimas yra svarbus žemės ūkio veiklai vykdyti, dalis paviršinių vandens telkinių dėl ištiesinimo yra priskirti ne rizikos vandens telkiniams, bet labai pakeistiems vandens telkiniams (toliau – LPVT) ir jiems bus taikomi mažiau griežti vandensaugos reikalavimai. Nemuno UBR tokių telkinių yra 133 (bendras ilgis – 1 410 km), Dauguvos UBR – 3 (bendras ilgis – 38 km), Lielupės UBR – 65 (bendras ilgis – 713 km), Ventos UBR – 30 (bendras ilgis – 102 km). Vagų sureguliuavimas sunaikina specifines vandens organizmų buveines, tuo pačiu sumažėja ir pačių vandens organizmų

rūšinė įvairovė bei gausa. Drenažu sausintose žemėse būdinga didesnė tirpių azoto ir fosforo junginių prietaka į paviršinius vandens telkinius. Nitratinio azoto išplova iš drenažo sistemų gali nulemti didesnes nei 2,3 mg/l vidutines metines šių junginių koncentracijas upių vandenyje, kai geros ekologinės būklės vertė yra nuo 1,3 iki 2,3 mg/l.

23. HE poveikis ir upių vientisumo sutrikdymas dirbtinėmis kliūtimis trukdo pasiekti gerą paviršinių vandens telkinių būklę, nes pakinta upių hidrologinis režimas, daromas reikšmingas poveikis vandens organizmams, ekosistemoms bei sedimentų judėjimui.

Būdingas poveikis, kurį daro upių vagose įrengtos HE, yra dažni, staigūs ir dideli vandens lygio svyravimai upės atkarpoje žemiau HE, nepakankamas praleidžiamas debitas, tvenkinio krantų ir upės vagos erozija. Vandens lygio svyravimo zonoje nuo upės dugno nuplaunamos lengvesnės sedimentų frakcijos, nebeišsilaiko aukštesnioji vandens augalija (makrofitai) bei dugno bestuburiai. Dažna ir staigi vandens lygio kaita yra pražūtinga žuvų ikrams ir mailiui. Be to, kai kurių tipų HE turbino labai žaloja per jas praplaukiančias žuvis.

Dėl reikšmingo HE poveikio Nemuno UBR rizikos vandens telkiniams priskirti 18, Dauguvos UBR – 1, Lielupės UBR – 2, o Ventos UBR – 21 paviršinis vandens telkinys.

Kiti hidrotechniniai statiniai (užtvankos, šliuzai, dirbtiniai slenksčiai, kt.) gali daryti reikšmingą poveikį upių ekologiškai būklei, jeigu dėl jų įrengimo pakinta aukščiau statinio esančių upių atkarpų hidrologinis režimas (pakeliamas vandens lygis ir stabdoma tėkmė) bei sutrikdoma žuvų migracija. Upių ekologinė būklė labiausiai prastėja tuomet, kai jų vagose įrengiamos tvenkinių kaskados. Upinių, praeivių bei pusiau praeivių žuvų rūšys, kurių didžioji dauguma yra saugomos pagal 1992 m. gegužės 21 d. Europos Bendrijų Tarybos direktyvos 92/43/EEB dėl natūralių buveinių ir laukinės faunos bei floros apsaugos (OL 2004 m. specialus leidimas, 15 skyrius, 2 tomas, p 102) (toliau – Buveinių direktyva) reikalavimus, yra ypač jautrios upių hidrologinio režimo bei vientisumo sutrikdymui.

Dėl reikšmingo žuvų migracijos sutrikdymo blogėja ne tik tos upės, kurioje sutrikdyta žuvų migracija, bet ir visų tos upės baseino aukščiau kliūties esančių upių ekologinė būklė. Žuvys nebegali patekti į aukščiau kliūties esančią upės baseino dalį. Ypač didelį neigiamą poveikį turi dirbtinių kliūčių įrengimas pagrindiniuose žuvų migracijos koridoriuose, kuriais neršti migruojančios žuvys pasiekia nerštavietes, o jaunikliai grįžta į maitinimosi buveines.

Vertinant paviršinius vandens telkinius neišskirta naujų, jų būklę neigiamai galėjusių paveikti, upių morfologijos ar hidrologinio režimo pakeitimų.

24. Atliktų tyrimų bei vertinimų rezultatai rodo, kad net ir įgyvendinus 1991 m. gegužės 15 d. Tarybos direktyvos 91/271/EEB dėl miesto nuotėkų valymo (OL 2004 m., specialusis leidimas, 15 skyrius, 2 tomas, p. 26) reikalavimus, dėl sutelktosios taršos poveikio Nemuno UBR

liks 23, Lielupės UBR – 16, o Ventos UBR – 3 rizikos vandens telkiniai. Tai sąlygoja nepakankamas nuotekų išvalymas arba nežinoma tarša, kurios šaltinius būtina identifikuoti. Nepakankamas nuotekų išvalymas šiuo atveju vertintas paviršinio vandens telkinio būklės atžvilgiu, tai yra, kad išvalytos nuotekos (nors ir atitinkančios leidimuose nustatytus normatyvus) neleidžia pasiekti paviršiniam vandens telkiniui keliamų vandensaugos tikslų.

Lyginant miestų ir miestelių, turinčių daugiau nei 2000 gyventojų ekvivalento (toliau – g. e.), 2012 m. sutelktosios taršos duomenis su 2008–2009 m. duomenimis, pastebimas reikšmingas taršos sumažėjimas – Nemuno UBR taršos apkrova organinėmis medžiagomis (išreikštomis per BDS₇) sumažėjo 48 proc., amonio azotu – 45 proc., bendruoju azotu – 22 proc., bendruoju fosforu – 45 proc., Lielupės UBR taršos apkrova BDS₇ sumažėjo 4 proc., amonio azotu – 40 proc., bendruoju azotu – 25 proc. Ventos UBR taršos apkrova BDS₇ padidėjo 28 proc., Dauguvos UBR taršos apkrova bendruoju fosforu sumažėjo net 72 proc., bendruoju azotu – 33 proc., BDS₇ – 28 proc. Į paviršinius vandens telkinius patekusių teršalų kiekis sumažėjo dėl pagerėjusio nuotekų išvalymo, nes miestų ir miestelių, turinčių daugiau nei 2000 g.e., išleidžiamų nuotekų kiekis dėl didėjančio gyventojų, besinaudojančių centralizuotais nuotekų surinkimo tinklais, išaugo. Nuolat vykstant centralizuotų nuotekų surinkimo sistemų plėtrai, gyventojų, nesinaudojančių centralizuotais nuotekų surinkimo tinklais, nuolat mažėja, kartu mažėja ir iš jų į paviršinius vandens telkinius patenkanti tarša.

25. Nustatyta, kad dėl pavojingų medžiagų koncentracijų, kurios viršijo aplinkos kokybės standartus, geros cheminės būklės reikalavimų neatitiko tik 6 upių ir ežerų kategorijos vandens telkiniai, esantys Nemuno UBR. UBR valdymo planuose 2010–2015 metams geros cheminės būklės neatitiko 19 paviršinių vandens telkinių.

25. Lietuvoje iš viso išskirta 20 požeminio vandens telkinių (toliau – PVB). PVB išskyrimo pakeitimų nebuvo. Požeminiai vandens telkiniai vertinami kaip geros arba blogos būklės, atsižvelgiant į jų kiekybinę ir cheminę būklę apibrėžiančius kriterijus.

26. Nemuno UBR išskirta 12 PVB, jų cheminė ir kiekybinė būklė yra gera. Dažniausiai geriamojo vandens reikalavimų neatitinkančią vandens kokybę lemia gamtinės sąlygos. Vakarų Lietuvoje permio–viršutinio devono PVB išplitusi fluoridų anomalija, centrinėje Lietuvoje – viršutinio devono stipinų – sulfatų, Kėdainių–Dotnuvos – sulfatų ir chloridų, Suvalkijos – chloridų anomalijos. Juose, atsižvelgus į fonines koncentracijas, nustatytos sulfatų ir chloridų koncentracijų ribinės vertės – chloridams 350 mg/l, o sulfatams 500 mg/l. Jos yra aukštesnės nei specifikuotos rodiklio vertės geriamajam vandeniui (250 mg/l). Kituose PVB atskirose vandenvietėse stebimos didesnės amonio jonų koncentracijos. Atsižvelgiant į gamtinį foną buvo patikslinta amonio koncentracijos ribinė vertė ir visiems PVB nustatyta 1,5 mg/l. Turimi monitoringo duomenys iš

didžiųjų vandenviečių, kai jos buvo eksploatuojamos maksimaliu debitu, rodo, kad požeminio vandens eksploatacija gali turėti įtakos sulfatų ir chloridų koncentracijų didėjimui. Todėl PVB, kuriuose paplitusios sulfatų ir chloridų anomalijos, buvo išskirti kaip potencialios rizikos ir juose buvo atliekamas papildomas monitoringas. Pagal gautus tyrimų rezultatus buvo patikslintos anomalijų ribos ir įvertintos kaitos tendencijos. Fluoridų ir amonio jonų koncentracijos tiesiogiai nuo eksploatacijos nepriklauso.

27. Lielupės UBR yra išskirti 5 PVB, jų kiekybinė būklė yra gera, nes turimų požeminio vandens išteklių yra daugiau, nei jų išgaunama šiuo metu ar numatoma išgauti ateityje. Visų išskirtų PVB vandens cheminė būklė yra gera, tik Joniškio (LT001023400) ir viršutinio devono stipinų (LT002003400) požeminio vandens baseinai vis dar išskirti kaip potencialios rizikos, nes juose esančiose vandenvietėse nustatytos sulfatų koncentracijos, neatitinkančios geriamojo vandens kokybės reikalavimų. Atsižvelgus į gamtinį foną nustatyta 500 mg/l didžiausia galima sulfatų koncentracija. Įvertinus turimus duomenis, galima konstatuoti, kad šiuo metu jokių esminių požeminio vandens taršos ar kitų eksploatacijos sukeltų vandens kokybės pokyčių įrodymų nėra. Viršutinio devono stipinų PVB stebima sulfatų koncentracijų stabilizavimosi tendencija ir, nedidinant esamo vandens paėmimo, pavojaus PVB gerai būklei nekelia. Tuo tarpu Joniškio PVB situacija labai įvairi, atskirose vandenvietėse stebimos skirtingos sulfatų koncentracijos kaitos tendencijos.

28. Ventos UBR išskirtas 1 PVB, o Dauguvos UBR – 2 PVB, jų cheminė ir kiekybinė būklė yra gera.

ANTRASIS SKIRSNIS

JŪROS APLINKOS BŪKLĖS ANALIZĖ

29. Dėl specifinių hidrografinių ir klimatinų sąlygų Baltijos jūra yra vienas didžiausių druskėto vandens telkinių planetoje. Itin jautrios ir tarpusavyje susijusios jūrinės ekosistemos sukūrė terpę unikaliai Baltijos jūros augalijai ir gyvūnijai. Tai taip pat nulėmė išskirtinį Baltijos jūros jautrumą ir pažeidžiamumą. Jūros hidrodinaminės savybės ir žmogaus veikla lėmė, kad Baltijos jūra šiandien eutrofikauta, užteršta pavojingomis medžiagomis ir šiukšlėmis, susidurianti su bioįvairovės nykimo problemomis.

30. Lietuvai priklausančiame jūros rajone gana intensyviai vykdoma žmogaus ūkinė veikla. Čia įsikūrę Klaipėdos valstybinis jūrų uostas ir Būtingės naftos terminalas, jūroje laidojamas uoste iškastas gruntas, vyksta intensyvi verslinė žvejyba. Kita vertus, Lietuvos jūriniuose vandenyse sutinkamos unikali gamtinės vertybės, paukščių apsaugai svarbios teritorijos ir buveinės, priklausančios NATURA 2000 tinklui.

31. Jūrų strategijos pagrindų direktyvoje išvardinta vienuolika kokybinių rodiklių, pagal kuriuos nustatoma gera jūros aplinkos būklė (toliau – GAB).

32. Pagal žmogaus sukeltos eutrofikacijos kokybinį rodiklį aplinkos būklė yra bloga. Dėl maistinių medžiagų (azoto ir fosforo) pertekliaus Baltijos jūra kenčia nuo eutrofikacijos, kurios metu intensyviau vystosi fitoplanktono organizmai, pradeda žydėti dumbliai, trūksta deguonies, mažėja vandens skaidrumas. Baltijos jūra yra negili, pusiau uždara, joje vandens cirkuliacija vyksta lėtai (vanduo atsinaujina maždaug per 30 metų), todėl patenkančios maistinės medžiagos turi ilgalaikį poveikį visai jūrai. Eutrofikacija Baltijos jūroje vertinama pagal keturias GAB savybes ir pagal visas jas būklė yra nepatenkinama. Pagal maistinių medžiagų koncentracijų vandens storymėje GAB savybę Baltijos jūros priekrantėje ir Kuršių marių vandenų išplitimo zonoje (kai druskingumas >4 ‰) gera būklė yra tada, kai bendro azoto vasaros vidutinės koncentracijos neviršija 0,250 mg/l, fosforo – 0,026 mg/l. GAB išskirtinėje ekonominėje zonoje ir teritorinėje jūroje yra, kai ištirpusio neorganinio azoto koncentracija žiemą nesiekia 0,040 mg/l, neorganinių ištirpusio fosforo junginių – 0,010 mg/l, bendrojo azoto vidutinė metinė koncentracija – 0,225 mg/l, bendrojo fosforo vidutinė metinė koncentracija – 0,014 mg/l. Atlikus pradinį Lietuvos Baltijos jūros vertinimą nustatyta, kad bendro azoto vasaros vidutinės koncentracijos Baltijos jūros priekrantėje ir Kuršių marių vandenų išplitimo zonoje yra 0,59 mg/l (2012–2015 m. duomenimis, neįvertinus druskingumo), fosforo – 0,032 mg/l (2012–2015 m. duomenimis, neįvertinus druskingumo – 0,043 mg/l), priekrantėje 2012–2015 m. – 0,4 mg/l bendro azoto ir 0,031 mg/l bendro fosforo. Ištirpusio neorganinio azoto koncentracijos žiemą teritorinėje jūroje ir Lietuvos išskirtinėje ekonominėje zonoje viršijo slenkstines vertes ir buvo atitinkamai 0,100 mg/l ir 0,159 mg/l, ištirpusio neorganinio fosforo – 0,027 mg/l. Bendrojo azoto vidutinė metinė koncentracija (2012–2015 m.) – 0,352 mg/l, bendrojo fosforo (2012–2015 m.) – 0,0231 mg/l.

Baltijos jūros priekrantėje ir Kuršių marių vandenų išplitimo zonoje (kai druskingumas >4 ‰) gera aplinkos būklė fiksuojama, kai chlorofilo *a* vidutinės vasaros koncentracijos neviršija 4,8 $\mu\text{g/l}$, teritorinėje jūroje ir išskirtinėje ekonominėje zonoje – $<1,9$ $\mu\text{g/l}$, o vidutinės metinės teritorinėje jūroje ir išskirtinėje ekonominėje zonoje – $<0,99$ $\mu\text{g/l}$. Daugelyje atviros Baltijos jūros rajonų chlorofilo *a* koncentracijos rodo gana aukštą eutrofikacijos lygį. Pastarojo dešimtmečio vidutinė vasaros chlorofilo *a* koncentracija teritorinėje jūroje ir išskirtinės ekonominės zonos rajonuose – 3,83 $\mu\text{g/l}$, Kuršių marių vandenų išplitimo zonoje – 7,27 $\mu\text{g/l}$, priekrantėje – 4,76 $\mu\text{g/l}$. Vidutinės metinės koncentracijos teritorinėje jūroje ir išskirtinėje ekonominėje zonoje buvo 3,65 $\mu\text{g/l}$.

Vandens skaidrumo, susijusio su padidėjusiu skendinčių dumblių kiekiu, GAB rodiklis matuojamas Secchi disko gyliu, kuris rodo pralaidumą šviesai į gilesnius vandens sluoksnius. Vidutinis vasaros vandens skaidrumas, esant GAB, priekrantėje turi būti ne mažesnis nei 5 m,

teritorinės jūros ir Lietuvos išskirtinės ekonominės zonos dalyse – 7 m, vidutinis metinis – 8,8 m. Pradinio Baltijos jūros vertinimo duomenimis, vasaros vidutinis Secchi disko gylis Baltijos jūros priekrantėje – 2,5–3,0 m, teritorinėje jūroje ir išskirtinėje ekonominėje zonoje – 4,6 m, vidutinis metinis vandens skaidrumas teritorinėje jūroje ir išskirtinėje ekonominėje zonoje – 4,9 m.

GAB pagal didžiausio makrofitų (raudondumblio – šakotojo banguolio *Furcellaria lumbricalis*) pasiskirstymo gylio savybę yra tada, kai priekrantėje gylis siekia 15 m, o Kuršių marių vandenu išplitimo zonoje – 14 m. Baltijos jūros pradinio vertinimo duomenimis, didžiausias makrofitų pasiskirstymo gylis priekrantėje 2013 m. nesiekė 14 m, Kuršių marių vandenu išplitimo zonoje – 10 m (2013 m. pavieniai augalai stebėti iki 12 m).

Vidutiniškai 26,1 proc. azoto į Nemuno baseiną patenka iš kitų valstybių, 12,5 proc. – iš miškų ir natūraliai išsiplauna iš dirvožemio, 3,5 proc. – tarša iš nuotekų valymo įrenginių, 1,9 proc. – atmosferos tarša, 1,5 proc. – tarša azotu iš lietaus nuotekų. Tai sudaro 45,5 proc. azoto prietakos į Baltijos jūrą. Likę 54,5 proc. azoto prietakos į Baltijos jūrą – tarša dėl žemės ūkio veiklos. Iš Lietuvos teritorijos į Baltijos jūrą daugiausia taršos patenka su Nemuno upės nuotėkiu: vidutiniškai per metus iki 40,5 tūkst. t bendro azoto ir 1,8 tūkst. t bendro fosforo (tai atitinkamai yra 85 proc. viso upių kilmės į Lietuvos Baltijos jūrą patenkančio azoto ir 84 proc. fosforo). Didelis kiekis maistinių medžiagų susilaiko vandenyje esančioje biomasėje. Dėl maistinių medžiagų srautų Kuršių mariose atskirais vegetacinio sezono laikotarpiais gali susidaryti nuo 24 000 t (2007 m.) iki 320 000 t (2006 m.) biomasės, kurioje yra susikaupę 360–4807 t azoto ir 36–480 t fosforo.

33. Vertinant pagal komerciškai eksploatuojamų žuvų ir mitybinių tinklų kokybinius rodiklius, Baltijos jūros būklė yra nepatenkinama. Komerciniams tikslams naudojamų žuvų būklė nustatoma remiantis trim savybėmis, iš kurių dvi – populiacijos pasiskirstymo pagal amžių ir dydį – atitiko geros būklės vertes. Kadangi komerciškai eksploatuojamų žuvų išteklių būklė vertinama visai išteklių grupei, o ne nacionaliniams vandenims, tokia būklė yra nepastovi, nes situacija gali pasikeisti ir komerciškai svarbių žuvų rūšių populiacijos, kurioms buvo nustatyta gera būklė, gali migruoti į kitų šalių vandenį. Trečioji GAB savybė – mirtingumo dėl žvejybos koeficientas (F_{msy}), kurio vertės reguliariai perskaičiuoja Tarptautinė jūrų tyrimų tarnyba (ICES). Kai buvo atliekamas pradinis Baltijos jūros vertinimas (2010 m.), komerciniams tikslams naudojamų žuvų būklė kaip gera buvo vertinama, jei F_{msy} buvo mažiau nei 0,30 menkei, 0,16 strimelei ir 0,35 šprotui. Tuo metu būklė buvo įvertinta kaip bloga, nes strimelės žvejybinis mirtingumas buvo $>0,3$, o šproto – 0,4 (2010 m.). 2015 m. F_{msy} reikšmės strimelei ir šprotui yra pasikeitusios – $<0,26$ abiem rūšims, o menkei – nenustatytos. Tačiau būklė vertinama blogai, nes šproto žvejybinis mirtingumas viršija F_{msy} ir yra 0,268 (strimelės – 0,183). Šie rodikliai atspindi žvejybos poveikį – žvejybinį mirtingumą bendrijos lygmenyje bei išteklių gebėjimą pasipildyti jaunikliais. Lietuvos

komercinės žvejybos sektorius veiklą vykdo Baltijos jūros priekrantėje ir atviroje jūroje. Lietuvos laivai Baltijos jūroje gauna išteklių kvotas keturioms žuvų rūšims: menkių (rytinių ir vakarinių), šprotų, strimelių ir lašių. 2011 m. Lietuvos žvejybos įmonės Baltijos jūroje (įskaitant priekrantę) sugavo 15 990 t įvairių rūšių žuvų. Tačiau šiuos GAB rodiklius gali veikti ir temperatūra, eutrofikacija, nerštaviečių prieinamumas ir būklė, tam tikrą įtaką gali daryti kiti gyvūnai (ruoniai, kormoranai ar kiti žuvimis mintantys paukščiai).

Mitybinių tinklų deskriptorius susijęs su svarbiais funkciniais ekosistemos aspektais: energijos srautais ir mitybos grandinių struktūra. Į juos būtina atsižvelgti norint užtikrinti ilgalaikę rūšių gausą ir žmonėms naudingų gamtinių išteklių atsinaujinimą. Baltijos jūros būklė pagal mitybinių tinklų deskriptorių vertinama kaip bloga, nes pagal žuvų bendrijos dydžio indekso GAB savybę neatitiko geros būklės ir pradinio vertinimo metu buvo 0,475 (GAB vertė – >1,09), o pagal irklakojų vėžiagyvių grupės (GAB vertė – >40 proc. Kuršių marių vandens išplitimo zonoje, >49 proc. priekrantėje ir >54 proc. teritorinėje jūroje) ir zooplanktono mikrofaunų (GAB vertė – <60 proc. Kuršių marių vandens išplitimo zonoje, <51 proc. priekrantėje ir <46 proc. teritorinėje jūroje) biomasę – nepastovi. Tik pagal žuvų bendrijos gausumo indeksą Baltijos jūros būklė pagal mitybinių tinklų deskriptorių atitiko GAB – pradinio vertinimo metu buvo 2,121 (GAB vertė – >1,3).

34. Vertinant pagal pavojingų medžiagų koncentracijų jūros aplinkoje kokybinį rodiklį nustatyta, kad Lietuvos Baltijos jūra neatitinka geros būklės. Dėl lėtos vandens apykaitos ir gana žemos vandens temperatūros teršiančios medžiagos Baltijos jūroje linkusios kauptis greičiau nei kitose jūrose. 2015 m. monitoringo duomenimis, iš 32 Baltijos jūroje ir Kuršių mariose tirtų monitoringo vietų 22 stotyse vandens ir dugno nuosėdų kokybė neatitiko geros būklės verčių. Cheminė būklė vertinama matuojant parinktų teršiančių medžiagų koncentracijas vandenyje, dugno nuosėdose ir jų kiekį kai kuriose žuvų rūšyse (strimelės, šprotai, menkės, plekšnės ir lašišos). Ūkinės veiklos poveikis Lietuvos jūros priekrantėje (Būtingės naftos terminalas, Klaipėdos ir Šventosios uostai) ir pačioje jūroje (laivyba, avarijos, grunto gramzdinimas) bei kaimyninių valstybių intensyvi ūkinė veikla Kuršių marių baseino teritorijoje, daro įtaką Lietuvos jūrinei aplinkai. Didesnės pavojingų medžiagų koncentracijos vandenyje nustatytos svarbiausių taršos šaltinių poveikio zonose (Klaipėdos uoste, Kuršių marių vandens išplitimo Baltijos jūroje zonoje, Klaipėdos valstybinio jūrų uosto akvatorijoje iškasto grunto gramzdinimo rajone ir Būtingės terminale), taip pat aplinkos kokybės standartą (toliau – AKS) viršijančių medžiagų nustatyta priekrantėje ir už jos ribų. 2012–2014 m. laikotarpiu gyvsidabrio koncentracija vandenyje visais metais viršijo AKS. Sunkieji metalai (ypač Cu, Pb, Zn, Ni), viršijantys AKS tiek Baltijos jūros, tiek Kuršių marių dugno nuosėdose, rodo ilgalaikį šių teršalų neigiamą poveikį jūrinei aplinkai.

Epizodiškai registruotos naftos angliavandenilių koncentracijos, viršijančios AKS. Iš nuolat stebimų prioritetinių pavojingų ir pavojingų medžiagų 2012–2014 m. buvo aptikti pesticidų likučiai, lakieji organiniai junginiai ir ftalatai. Momentinės didžiausias leidžiamas koncentracijas (toliau – DLK) Kuršių marių vandenų išplitimo Baltijos jūros zonoje, uoste iškasto grunto laidojimo jūroje rajone ir atviroje jūroje viršijo arsenas, nikelis, varis ir chromas. Klaipėdos uosto dugno nuosėdose aptinkama sunkiųjų metalų (Zn, Cu, Pb, As, Hg, Cr ir Ni) ir tributilalavo (toliau – TBA) junginių. Daugiausia TBA į jūrinę aplinką patenka iš laivų, kurių korpusai padengti nuo apaugimo saugančiais dažais, kurių sudėtyje yra TBA. Didžiausias neigiamas laivybos poveikis aplinkai yra susijęs su oro tarša, neteisėtu ir atsitiktiniu naftos, pavojingų cheminių medžiagų ir kitų atliekų išleidimu į aplinką. Nors laivų išmetamo anglies dvideginio kiekis globaliu mastu nėra didelis (sudaro apie 2,7 proc., iš kurių apie 30 proc. Europos uostuose), tačiau apie 90 proc. pasaulio prekybinių krovinių yra gabenama jūromis, todėl šiam vandenų transportui sunaudojamas milžiniškas kiekis kuro – tai tiesiogiai susiję su oro tarša. Baltijos jūros plotas gana nedidelis (mažiau kaip 0,12 proc. pasaulio vandenyno), tačiau dėl labai intensyvios laivybos (daugiau kaip 17 proc. pasaulinės) yra vienas jautriausių jūrų regionų oro taršos iš laivų požiūriu. Vystantis pramonei ir žemės ūkiui, tobulėjant technologijoms, kuriamos ir sintetinės naujos cheminės medžiagos, kurių net mažas kiekis gali turėti didžiulį neigiamą poveikį aplinkai ir žmogui. Pastaraisiais metais plinta naujos kartos, itin agresyvios, daugiausia organinių junginių pagrindų sukurtos, cheminės medžiagos (nonilfenoliai, bromintos degumų mažinančios medžiagos, chlorinti parafinai ir kt.).

35. Lietuvos Baltijos jūros būklė pagal pavojingų medžiagų maistui vartojamuose produktuose kokybinį rodiklį neatitiko geros būklės dėl dioksinų ir dioksinų tipo polichlorinti bifenilai (toliau – PCB) sumos rodiklio, kurių koncentracijos žuvų raumenų mėginiuose kasmet nedaug viršijo DLK. Pirminio Baltijos jūros būklės vertinimo metu pagal švino, kadmio, gyvsidabrio ir dioksinų sumos koncentracijas žuvyse (menkė, plekšnė, strimelė, šprotas, lašiša) rodikliai GAB atitiko.

36. Lietuvos Baltijos jūros būklė pagal biologinės įvairovės kokybinį rodiklį taip pat yra bloga. GAB atitiko tik žuvų bendrijos įvairovės ($1,33 \leq GAB \leq 1,50$) ir trofinis ($3,3 < GAB < 3,41$) indeksai. Žiemojančių jūros paukščių populiacijos gausumas įvertintas kaip nepastovus. Tai lėmė maisto išteklių pasikeitimai, buveinių pokyčiai arba išnykimas, mitybai ar poilsiui svarbių teritorijų vengimas dėl dirbtinių struktūrų ar trikdymo. Migruojančių jūros paukščių populiacijas veikia įvairūs nepalankūs veiksniai ne tik žiemavietėse, bet ir migracijos kelyje, perimvietėse, paukščių gausumui didžiulę įtaką turi žiemos klimatinės sąlygos. Pagal naftos produktais susitępusių jūros paukščių dalies savybę GAB pasiekama, kai stebėsenos metu ant kranto rastų žuvusių paukščių,

išsitemusių naftos produktais, būna mažiau nei 10 proc. 1992–2002 m. vykdytų tyrimų duomenimis, apie 25 proc. Lietuvos pakrantėje rastų žuvusių jūros paukščių buvo ištepti nafta; tokių paukščių santykinis skaičius ties Klaipėdos uostu buvo apie 3 kartus didesnis nei Kuršių nerijos pakrantėje. Būklei įvertinti taip pat naudojamas mirtingumo žvejybos įrankiuose rodiklis, nusakantis nenatūralų jūros paukščių mirtingumą, galintį turėti neigiamų pasekmių jų populiacijai. Žiemojančių jūros paukščių priegaudos verslinės žvejybos įrankiuose (daugiausia statumuosiuose tinkluose) lygis siekė 10–15 proc. visų žiemojančių paukščių. 2003–2004 m. į Lietuvos Baltijos jūros priekrantės žvejų tinklus įkliūdavo ir žūdavo apie 4000–5000 paukščių per žiemojimo sezoną. Didžiausią pavojų jūros paukščiams kelia vandens paviršiuje statomi stambiausiai tinklai (pvz., lašišoms gaudyti), kuriuose vidutiniškai gali įsipainioti 1,8 paukščių 1000 metrų tinklo per parą. Dažniausiai statumuosiuose tinkluose Lietuvos priekrantėje įsipainioja ir žūna ledinės antys, nuodėgulės, juodakakliai ir rudakakliai narai, pasitaikydavo ir sibirinės gagos žuvimo atvejų. Jūros tarša nafta ir jos produktais sukelia tiek tiesioginį susitemusių jūros paukščių mirtingumą, tiek ilgalaikes neigiamas pasekmes, lemiančias paukščių išgyvenamumą, perėjimo sėkmingumą, elgseną.

Pagal Valstybinę aplinkos monitoringo 2011–2017 metų programą, patvirtintą Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2011 m. kovo 2 d. nutarimu Nr. 315 „Dėl Valstybinės aplinkos monitoringo 2011–2017 metų programos patvirtinimo“, Baltijos jūroje žiemojančių vandens paukščių apskaitos vykdomos kartą per 3 metus, per sezoną atliekant 3 apskaitas nuo kranto. Taip pat kasmet atliekamas globaliai nykstančios rūšies – sibirinės gagos – monitoringas nuo kranto per sezoną atliekant 4 apskaitas. Valstybinio aplinkos monitoringo apskaitų teritorija apsiriboja paukščių apsaugai svarbiomis teritorijomis (toliau – PAST).

37. Pagal nevietinių rūšių kokybinį rodiklį jūros aplinkos būklė neatitinka GAB. Nepatenkinamai vertinami abu būklę apibūdinantys rodikliai – naujų nevietinių rūšių skaičiaus kaitos tendencija (GAB, kai rodiklio 10 metų tendencija yra neigiama arba stabili) bei invazinių nevietinių rūšių poveikis aplinkai vertinamas biotaršos indeksu (toliau – BPL), kuris parodo, kaip stipriai keičiasi nevietinės invazinės rūšies paveikta vandens ekosistema. Lietuvos Baltijos jūros rajone šiuo metu žinoma 14 nevietinių rūšių: 8 vėžiagyvių bei po vieną žuvų, dvigeldžių moliuskų, duobagyvių, daugiašerių ir apvaliųjų kirmėlių ir planktoninių dumblių rūši. Lietuvos vandenyse per pastaruosius du dešimtmečius visos rūšys paplito natūraliu būdu (su jūros srovėmis iš kaimyninių šalių) arba laivais. Mūsų vandenyse, kaip ir visoje Baltijos jūroje, stebima naujų nevietinių rūšių skaičiaus augimo tendencija. Lietuvos jūriniuose vandenyse aptinkamos nevietinės rūšys – šakotaūsis vėžiagyvis ir spygliuotoji vandens blusa – masiškai besidaugindami formuoja tankią pilkšvą masę, užkimšančią tinklų akutes ir darančią žvejybinius įrankius netinkamais verslui. Dėl to labai sumažėja laimikiai, o tinklų valymas žvejams sudaro daug papildomo darbo. Lietuvos Baltijos

jūros priekrantėje plinta juodažiotis grundalas – invazinė rūšis. Tai tipiška priedugnio buveinių žuvis, sparčiai gausėjanti Baltijos jūros priekrantėje ir Kuršių mariose, dėl buveinių galinti konkuruoti su plekšnėmis arba gyvagimdėmis vėgelėmis. Įrodyta, kad ji minta žuvų ikrais, todėl gali kelti grėsmę įvairių žuvų ikų išgyvenamumui (pvz., strimelių, neršiančių priekrantėje). Juodažiotis grundalas konkuruoja su vietinėmis rūšimis dėl maisto išteklių ir nerštaviečių. Pradinio vertinimo metu nustatyta, kad tik viena rūšis – planktoninis šarvadumblis *Prorocentrum minimum* – sukėlė stiprų poveikį jūros ekosistemai (BPL=3), pakeisdamas fitoplanktono bendrijos struktūrą, hidrochemines pelaginės buveinės charakteristikas bei trofinius santykius ekosistemoje. Kitų nevietinių rūšių poveikis kito nuo nedidelio (BPL=0) iki vidutinio (BPL=2). Kai nevietinė rūšis patenka į Baltijos jūrą, jos plitimą sustabdyti praktiškai neįmanoma, o prognozuoti galimas pasekmės labai sunku.

38. Ekspertų vertinimu, pagal jūros dugno vientisumo kokybinį rodiklį Lietuvos Baltijos jūros būklė yra gera, nors GAB rodiklio – bentoso kokybės indekso, kurio GAB vertė yra >2,7) – būklė vertinama kaip nepastovi – kintanti nuo geros iki neatitinkančios geros būklės priklausomai nuo stebimų akvatorijų. Pagal paveikto dugno ploto buveinėje GAB rodiklį (<1 proc. paveiktas buveinės plotas; šiuo metu apima tik grunto šalinimo į jūrą ir smėlio kasimo poveikius, nevykdomi tyrimai, kuriais būtų nustatyti kitų antropogeninių veiklų poveikiai dugno buveinėms) Lietuvos Baltijos jūros būklė įvertinta kaip gera. Tiek ES, tiek ir Baltijos jūros regione kol kas nėra vieningos metodikos dėl būklės ir ją lemiančių veiksnių poveikio vertinimo, taip pat GAB apibūdinančios kiekybinės reikšmės. Siekiama, kad žmogaus veiklos sukeltami fiziniai aplinkos pokyčiai jūros dugne netrukdytų išsaugoti natūralios ekosistemų komponentų įvairovės, produktyvumo ir dinaminių ekologinių procesų bei būtų užtikrinta ekosistemos, ypač dugno buveinių, struktūra ir funkcijos. Lietuvos teritorinėje jūroje išskiriamos 7 pagrindinės jūros dugno buveinės. Didžiausia buveinių įvairovė būdinga Karklės–Palangos ruožui. Iš septynių inventorizuotų dugno buveinių biologiniu požiūriu vertingiausi yra rifai (keturios buveinės). Dugno buveinės užima apie 20 tūkst. ha plotą, tačiau rifai paplitę tik 1 proc. visos teritorinės jūros. Geomorfologiniu požiūriu svarbiausi rifai yra moreniniai gūbriai su midijomis *Mytilus edulis trossulus* ir ūsakoiais vėžiagyviais *Balanus improvisus*, kurių radavietė Lietuvos teritorinėje jūroje ties Palanga šiuo metu yra vienintelė Baltijos jūroje.

Remiantis pirminiu Baltijos jūros vertinimu, būklė pagal hidrografinių sąlygų kokybinį rodiklį bei GAB rodiklius (plotas, kuriame nustatyti negrįžtami hidrografinių sąlygų pakitimai bei jų poveikis) Lietuvos Baltijos jūrai yra nenustatyta ir tikslai nekeliami dėl informacijos trūkumo. ES ir Baltijos jūros regione kol kas nėra vieningo požiūrio dėl šio kokybinio rodiklio vystymo ir slenkstinių verčių nustatymo. Hidrografinių sąlygų erdvinis pakitimas stebimas tik lokaliuose

Lietuvos jūros priekrantės dalyse arti uostų hidrotechninių įrenginių. Šie pokyčiai yra sunkiai įvertinami dėl didelės hidrografinių sąlygų priklausomybės nuo meteorologinių ir kitų gamtinių reiškinių, kurių reikšmingumas daugeliu atveju yra lemiamas.

39. Būklė pagal jūros šiukšlių kokybinį rodiklį Lietuvos Baltijos jūroje nėra įvertinta, nes nepakanka duomenų apie vandenyje skendinčių ir ant dugno besikaupiančių šiukšlių kiekį. Šiukšlės, patekusios į jūrą, teršia jūrų buveines ir kelia rimtų aplinkosauginių, ekonominių ir sveikatos (tiek žmonių, tiek ir gyvūnijų) problemų ne tik Baltijos jūros regione, bet ir visame pasaulyje. 2009 m. Jungtinių Tautų aplinkos apsaugos programoje „Jūrų šiukšlės: globalinis iššūkis“ nurodoma, kad į jūrą kasmet išmetama apie šešis milijonus tonų šiukšlių, iš kurių maždaug 15 proc. patenka į paplūdimius, kiti 15 proc. lieka plaukioti vandens paviršiuje, 70 proc. nuskęsta. Dėl jūros šiukšlių kasmet pasaulyje žūsta apie 100 000 jūros žinduolių (praryja maišelius, plastikinius butelius ar kitas šiukšles, žūsta įsipainioję žvejybos tinklų liekanose). Jūros šiukšlių problema aktuali ir socialiniais bei ekonominiais aspektais – šiukšlės neigiamai veikia rekreacines ir estetines savybes, kelia grėsmę visuomenės sveikatai, šiukšlių surinkimas ir utilizavimas reikalauja išlaidų, dėl sumažėjusio rekreacinių resursų patrauklumo juntami nuostoliai turizmo sektoriuje, šiukšlės pažeidžia laivų sraigtus ir variklius, gadina tinklus (nuostolius patiria laivybos ir žvejybos sektorius). Baltijos jūros šalyse vykdytų tyrimų duomenimis, daugiausia šiukšlių jūrą pasiekia su paviršinėmis bei valyklų nuotekomis (29 proc.). Kiti šiukšlių patekimo į jūrą keliai – rekreacija (25 proc.), komunalinės atliekos (12 proc.), laivyba, komercinė žvejyba bei kiti šaltiniai. Paskaičiuota, kad Baltijos šalyse 500 m kranto atkarpa tenka nuo 30 iki 50 vnt. šiukšlių. Dažniausiai pasitaikančios medžiagos paplūdimiuose – plastikas (56 proc.), stiklas ir keramika (11 proc.), dar randama popieriaus, metalo, putplasčio ir kitų medžiagų. Tyrimų metu paplūdimiuose daugiausia rasta cigarečių nuorūkų ir plastiko. 2012 m. tyrimai atlikti penkiuose Lietuvos kranto ruožuose ir nustatyta, kad pavojingiausi aplinkai yra polistirenas ir plastikas, mažiausiai pavojingos aplinkai šiukšlės – popierius ir metalas.

Dar vienas kokybinis rodiklis, pagal kurį turi būti įvertinta Lietuvos Baltijos jūros būklė, – povandeninis triukšmas. Pagrindiniai triukšmo šaltiniai jūroje yra laivyba, išminavimo operacijos, inžineriniai tyrimai ir darbai, susiję su uostų veikla, vėjo jėgainių parkų statybomis, povandeninių inžinerinių tinklų tiesimu, geologiniais–geofiziniais dugno tyrimais bei gamtinių išteklių gavyba. Europos Komisijos suformuota darbo grupė nustatė, kad povandeninis triukšmas turi fizinį poveikį jūros gyvūnijai, lemia klausos pažeidimus, trikdo orientaciją bei elgseną. Yra žinoma skirtingo pobūdžio povandeninio triukšmo slenkstinės vertės jūros gyvūnijai, tačiau šios vertės gali skirtis skirtingose jūrinėse aplinkose, tad jų taikymas Baltijos jūroje dar nėra pagrįstas. Žinoma, jog žinduolius trikdo povandeninis triukšmas, kuris viršija 150–170 dB esant impulsiniam bei 120 dB – ištisiniam triukšmui. Gyvūnų girdimumas kinta priklausomai nuo rūšies, todėl triukšmo dažnių

pokyčiai turi didelę įtaką potencialiai jautrių rūšių nustatymui. Duomenys apie foninį triukšmą bei triukšmo poveikį jūros gyvūnams tiek Baltijos jūros regione, tiek Lietuvoje epizodiškai pradėti rinkti tik pastaraisiais metais. Pirminiais duomenimis, intensyvios laivybos zonoje ties Klaipėdos valstybiniu jūrų uostu nustatytas triukšmo lygis siekia 67–70 dB. Tačiau šių duomenų nepakanka Lietuvos Respublikos jūros rajono aplinkos būklei įvertinti pagal povandeninio triukšmo GAB kokybinį rodiklį.

40. Apibendrinus pateiktą informaciją, matome, kad Lietuvos Baltijos jūros aplinkos būklė įvertinta kaip gera tik pagal vieną – jūros dugno vientisumo – kokybinį rodiklį. Bloga būklė nustatyta pagal biologinės įvairovės, nevietinių rūšių, komerciškai eksploatuojamų žuvų, mitybos tinklų, eutrofikacijos, pavojingų medžiagų koncentracijų jūroje ir maistui vartojamuose produktuose kokybinius rodiklius. Pagal hidrografinių sąlygų, jūrų šiukšlių bei povandeninio triukšmo rodiklius Lietuvos Baltijos jūros būklė nebuvo nustatyta dėl tyrimų ir pagrįstos informacijos trūkumo.

TREČIASIS SKIRSNIS

POTVYNIŲ ESAMOS BŪKLĖS ANALIZĖ

41. Potvynių direktyvos įgyvendinimas Lietuvoje vykdomas trim etapais: 2010–2011 m. atliktas preliminarus potvynių rizikos vertinimas, kurio metu buvo išanalizuoti praecityje įvykę didelio masto potvyniai, įvertinta klimato kaitos įtaka potvyniams ir tikimybė ateityje kilti panašioms ekstremalioms reiškiniams, 2012–2014 m. nustatytos prioritetinės pavojingos teritorijos, parengti potvynių grėsmės ir rizikos žemėlapiai, kuriuose nustatyti užliejamų teritorijų plotai ir įvertinti galimi neigiami padariniai žmonių sveikatai, aplinkai, kultūros paveldui ir ekonominei veiklai.

42. Iki 2010 m., t. y. Potvynių direktyvos įgyvendinimo pradžios, nebuvo atliktas toks platus visos Lietuvos teritorijos potvynių rizikos vertinimas. Potvynių rizikos vertinimas ir taikomos priemonės buvo minimalios, lokalias ir nepakankamos, dažniausiai nukreiptos į potvynių padarinių šalinimą, o ne į prevenciją.

43. Lietuvoje 1812–2010 m. įvyko 154 stichiniai arba katastrofiniai potvyniai. Dažniausiai potvyniai kyla dėl sniego tirpsmo ir ledo kamščių (apie 70–75 proc.) bei intensyvių liūčių (apie 15 proc.). Kitos priežastys, tokios kaip vandens lygio Baltijos jūroje pakilimas, hidrotechnikos statinių avarijos ir pan., sudaro 15 proc. atvejų. Potvyniai Lietuvoje kyla pavasario ir žiemos metu, atitinkamai apie 60 proc. ir 35 proc. atvejų.

44. Potvyniai kelia pavojų daugiau nei 5 proc. (351 tūkst. ha) Lietuvos teritorijos, iš kurių 193 tūkst. ha (55 proc.) sudaro žemės ūkio naudmenos, 97 tūkst. ha (28 proc.) – miškai, 28 tūkst. ha (8 proc.) – urbanizuotos teritorijos. Užliejamose teritorijose gyvena daugiau nei 50 tūkst. gyventojų.

Skaičiuojama, kad vienas mažos tikimybės potvynis gali sukelti nuostolių už daugiau nei 150 mln. eurų.

45. Nemuno, Lielupės, Ventos ir Dauguvos UBR yra išskirtos 54 skirtingų upių atkarpos, kuriose gali kilti potvyniai, sukeliantys reikšmingas neigiamas pasekmes:

45.1. Nemuno UBR – 37 (upių Nemunas, Verknė, Jiesia, Mituva, Gėgė, Leitė, Šyša, Merkys, Neris, Vilnia, Vokė, Žeimena, Šventoji, Jara-Šetekšna, Virinta, Siesartis, Širvinta, Nevėžis, Obelis, Šušvė, Dubysa, Kražantė, Šešupė, Širvinta, Šeimena, Jūra, Akmena, Šešuvis, Ančia, Šaltuona, Minijsa, Salantas, Veiviržas, Tenenys, Akmena, Dovinė ruožai ir Sanžilės kanalas);

45.2. Lielupės UBR – 8 (upių Mūša, Kruoja, Daugyvenė, Lėvuo, Pyvesa, Tatula, Nemunėlis, Apaščia ruožai);

45.3. Ventos UBR – 7 (upių Šventoji (Baltijos jūros), Bartuva, Luoba, Venta, Dabikinė, Virvyčia, Varduva ruožai);

45.4. Dauguvos UBR – 2 (upių Dysna ir Birvėta ruožai).

46. Nemuno UBR potvynių grėsmės teritorijoms priskirti 2 870 km upių ruožai, 91,6 km Baltijos jūros ir 133,4 km Kuršių marių pakrantės teritorijos, iš viso 3095 kilometrai. Sniego tirpsmo ir liūčių sukeliamų potvynių metu užliejimai gali apimti daugiau nei 99,2 tūkst. ha teritorijas. Tokių potvynių metu didžiausia žala gali būti padaryta pastatams. Rizika ekonominei veiklai dėl vieno potvynio gali siekti 148,2 mln. Eur. Dėl Baltijos jūros ir Kuršių marių vandens lygio pakilimo gali būti užliejama daugiau nei 22,7 tūkst. ha teritorijos. Tokie potvyniai kelia pavojų 50,3 tūkst. gyventojų, didžiausia žala potencialiai būtų padaryta žemės ūkiui. Rizika visoms ekonominės veiklos sritims dėl vieno kartą pakilusio Baltijos jūros ir Kuršių marių vandens lygio sąlygotų užliejimų gali siekti 10,8 mln. Eur.

47. Lielupės, Ventos ir Dauguvos UBR potvynių grėsmės teritorijoms priskirti atitinkamai 435 km, 416,7 km ir 67 km upių ruožai. Sniego tirpsmo ir liūčių sukeliamų potvynių metu užliejimai gali apimti atitinkamai daugiau nei 8,7, 3,3 ir 1,6 tūkst. ha teritorijos ir kelti pavojų ~1 320 gyventojų. Potenciali potvynių žala dėl vieno potvynio atitinkamai siekia 5,2, 0,8 ir 0,3 mln. Eur Lielupės, Ventos ir Dauguvos UBR.

48. Šiuo metu taikomi teisės aktai nepakankamai atsižvelgia į potencialią potvynių grėsmę. Vystant urbanistinės plėtros projektus, potvynių grėsmės teritorijose nenustatyti apribojimai naujų statinių statybai dėl potvynių pavojaus, nenumatomos priemonės apsaugai ar žalos sumažinimui, todėl įvykus potvyniui ir nukentėjus gyventojams, lėšos padarinių likvidavimui ir žalos atlyginimui skiriamos iš valstybės biudžeto. Taip pat Lietuvoje neišnaudojamos galimybės natūraliomis gamtinėmis priemonėmis švelninti potvynių keliamą grėsmę, pvz., miškingumo didinimu tam tikrose teritorijose arba draudimais statyti potencialiai užliejamose teritorijose.

49. Lietuvoje neinventorizuoti potvynių grėsmę keliantys statiniai bei statiniai ir inžineriniai tinklai, kurie gali nukentėti nuo potvynių. Užtvankų griūtys gali sukelti katastrofines pasekmes žemiau užtvankų esančioms teritorijoms. Pagal didžiausių Lietuvos užtvankų griūčių matematinės simuliacijas užliejimai gerokai viršytų natūralių mažos tikimybės potvynių užliejimus ir pasireikštų dešimtis kilometrų. Dalis grėsmę keliančių užtvankų neturi savininkų, bet nėra pripažintos bešeimininkėmis ir savivaldybės jų nėra perėmusios. Kitų grėsmę keliančių užtvankų savininkai neinformuoti, kokio masto pavojų gyventojams ir jų turtui gali sukelti užtvankų avarijos.

50. Į potencialiai potvynių užliejamas teritorijas patenka elektros, nuotekų surinkimo, šilumos tiekimo, vandentiekio, dujotiekio, naftos ir kitų inžinerinių tinklų bei statinių. Dažniausiai potvyniai vyksta žiemą ir pavasarį, todėl net ir trumpalaikis nurodytų tinklų bei statinių veiklos sutrikdymas gali sukelti reikšmingas neigiamas pasekmes gyventojams ir ūkio subjektams. Šiuo metu nėra numatyta nei esamų sistemų apsauga nuo potvynių, nei būtinybė numatyti apsaugos priemonės naujai statomoms sistemoms.

51. Lietuvoje iš visų potvynių užliejamų teritorijų didžiausią pavojų žmonių sveikatai, aplinkai, kilnojamam ir nekilnojamam kultūros paveldui bei ekonominei veiklai potvyniai kelia 56 teritorijose, užimančiose daugiau nei 6 tūkst. ha plotą. Šiose teritorijose apsaugojimas nuo potvynių galimas tik rekonstruojamais ar naujai statomais inžineriniais apsaugos statiniais, kurie užtikrintų statinių ir teritorijų apsaugą nuo patvenkimo ir užtvėrimo, kadangi jose: apgyvendintas ir užstatytas teritorijas gali užlieti didelės ir vidutinės tikimybės potvyniai; gali nukentėti didelis gyventojų skaičius – teritorijose užstatymo ir apgyvendinimo tankis yra santykinai didelis; inžinerinių apsaugos statinių rekonstravimas ir naujų statyba yra ekonomiškai naudinga (statybos ir eksploatacijos kaštai yra mažesni nei potenciali potvynių žala); potvynių metu užliejamas išvažiavimas ir gyventojai neturi galimybių pasitraukti arba būti evakuojami be specialios įrangos iš gyvenviečių; inžineriniai apsaugos statiniai papildomai apsaugotų ir susisiekimo kelius; apsaugomos aplinkosaugos požiūriu labai svarbios teritorijos; veiklą vykdo aplinkai ir žmonių sveikatai pavojingi objektai; užtikrinti apsaugą, įrengiant laikinas apsaugos priemones (smėlio maišai, betono blokai, laikinos užtvėros iš metalinių surenkamų konstrukcijų ir jų kombinacijos), nėra galimybių dėl per didelio užliejimo gylio, teritorijos ploto arba jų taikymo kaštai artimi (arba viršija) inžinerinių apsaugos statinių statybos ir eksploatacijos kaštams.

52. Jei šiose užliejamose teritorijose nebus rekonstruojami ar naujai statomi inžineriniai apsaugos statiniai, nebus galimybių užtikrinti efektyvią potvynių prevenciją, užtvėrimas kels didelį pavojų apie 13 tūkst. gyventojų, potenciali potvynių žala bus keletą kartų didesnė nei lėšos, reikalingos inžineriniams apsaugos statiniams rekonstruoti, statyti ir prižiūrėti, ateinančiais dešimtmečiais žala gali siekti iki 200 mln. Eur.

53. Lietuvoje yra daugiau nei 215 km kelių ruožų, kuriuos užlieja vidutinės tikimybės potvynių. Iš užliejamų kelių ruožų dauguma yra mažai apgyvendintose vietovėse arba turi apylankas, kai kurie keliai įrengti ant polderių arba kitų apsauginių pylimų. Likę 38 km užliejamų kelių ruožų neturi apylankų arba jos labai padidina kelio ilgį. Susisiekimo užtikrinimui keliai turi būti paaukštinami arba numatomos kitos apsaugos nuo potvynių priemonės. Todėl būtina atliekant kelių planinę rekonstrukciją atsižvelgti į galimą potvynių riziką. Nenumačius apsaugos nuo potvynių priemonių, keliai nebus apsaugoti ir nebus užtikrintas nenutrūkstamas susisiekimas, o potvynių metu reikės naudotis apylankomis, kurios labai padidina kelio ilgį.

54. Kilę potvyniai sutrikdo susisiekimą, dėl to gyventojai ir verslas patiria neigiamas pasekmes. Apylankų schemas ir veiksmai nepravažiuojamų kelių ruožų ir apylankų žymėjimui neįtraukti į savivaldybių ekstremaliųjų situacijų valdymo planus ir nėra numatyti iš anksto. Dėl šių priežasčių, įvykus potvyniui, delsiama taikyti šias priemones.

55. Lietuvoje gyventojai gali būti perspėjami ir informuojami siunčiant trumpuosius pranešimus tiesiogiai į gyventojų mobiliuosius telefonus. Gyventojų perspėjimo ir informavimo paslauga gali naudotis beveik visi Lietuvos gyventojai, išskyrus šešių savivaldybių gyventojus, tačiau ir šios savivaldybės bus prijungtos prie šios sistemos.

56. Paskutiniaisiais dešimtmečiais vykstanti urbanizacijos plėtra link upių, Baltijos jūros ir Kuršių marių sukelia pavojų vis didesniai naujų gyventojų ir ūkio subjektų skaičiui, kurie nežino, kaip pasiruošti potvyniams, elgtis jų metu ir jiems pasibaigus.

57. Nemažai gyventojų, gyvenančių potvynių užliejamose teritorijose, naudoja geriamąjį vandenį iš asmeninių gręžinių ir šulinių, kurie nėra ir tam tikrais atvejais negali būti apsaugoti nuo užliejimo. Siekiant užtikrinti užliejamų teritorijų gyventojų saugumą, įvykus potvyniams, būtina vykdyti tikslinius geriamojo vandens tyrimus, kurių reikia visuomenės sveikatai, higienos ir epidemiologinei būklei įvertinti.

58. Savivaldybių administracijos nėra tinkamai informuotos apie kilnojamąsias kultūros paveldo vertybes, kurioms žalą gali padaryti potvyniai. Neparengti evakuacijos darbų organizavimo bei galimų saugojimo vietų planai, nenustatyti prioritetai kilnojamųjų kultūros vertybių (saugomų muziejuose, bibliotekose, archyvuose ir kulto pastatuose) evakuacijos tvarkoje.

59. Savivaldybėse neužtikrintas efektyvus situacijos valdymas potvynių metu. Ekstremaliųjų situacijų valdymo planai nebuvo peržiūrėti ir atnaujinti pagal potvynių grėsmės ir potvynių rizikos žemėlapius. Gyventojų evakuacijos komisijos peržiūrimos ir atnaujinamos nereguliariai.

60. Šiuo metu nėra aiškaus mechanizmo, kokiais atvejais gyventojams ir ūkio subjektams kompensuojami nuostoliai, patirti dėl potvynių. Nuostolių kompensavimo tvarka neskaitina

gyventojų nesikurti teritorijose, kuriose potvyniai kelia didelį pavojų, imtis priemonių didinti pastatų atsparumą užliejimams, išsikelti iš teritorijų, kuriose potvyniai sukelia reguliarius nuostolius. Taip pat nėra privalomojo turto draudimo nuo potvynių, o savarankiško draudimo sąlygos ir taikymo principai nėra patrauklūs ir neužtikrina galimybės gyventojams ir ūkio subjektams pasinaudoti draudimu.

KETVIRTASIS SKIRSNIS

GERIAMOJO VANDENS TIEKIMO IR NUOTEKŲ TVARKYMO ESAMOS BŪKLĖS ANALIZĖ

61. Geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo 2008–2015 metų plėtros strategijoje, patvirtintoje Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2008 m. rugpjūčio 27 d. nutarimu Nr. 832 „Dėl Geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo 2008–2015 metų plėtros strategijos patvirtinimo“ (toliau – Strategija), buvo išskirti tikslai: sudaryti palankias sąlygas didinti geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo paslaugų prieinamumą ir gerinti jų kokybę, siekti apsaugoti aplinką nuo išleidžiamų nuotekų žalingo poveikio.

62. Strategijoje nustatytiems tikslams įgyvendinti buvo skiriama ES fondų parama, tačiau ne visi Strategijoje numatyti tikslai pasiekti. 2000–2013 m. į vandentvarkos sektorių investuota apie 0,84 mlrd. Eur ES lėšų (2,9 mlrd. litų). Nutiesta 2953 km naujų nuotekų surinkimo tinklų ir 2231 km naujų vandentiekio tinklų, taip padidinant vandens paslaugų prieinamumą gyventojams. Tačiau dėl dalies gyventojų migracijos ir nenoro naudotis sukurta infrastruktūra prijungimo prie centralizuotų geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo sistemų procentas yra nedidelis.

63. Strategijoje nustatytą tikslo pasiekimo rodiklį – viešai tiekiamo geriamojo vandens ir nuotekų tvarkymo paslaugų prieinamumas 95 proc. šalies gyventojų – pasiekė nedaug geriamojo vandens tiekėjų ir nuotekų tvarkytojų (toliau – įmonės). Apibendrinus 2015 m. Lietuvoje centralizuotai tiekiamu geriamuoju vandeniu buvo aprūpinama 80 proc. gyventojų, 72 proc. gyventojų nuotekos buvo surenkamos centralizuotomis nuotekų surinkimo sistemomis. Nepaisant to, kad buvo sukurta reikiama infrastruktūra ir gyventojai turėjo galimybę gauti geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo paslaugas, gyventojų, gaunančių šias paslaugas, skaičius augo nedaug. Pagal Lietuvos Respublikos aplinkos ministerijos Aplinkos projektų valdymo agentūros turimus duomenis, vertinant 2004–2006 m. ir 2007–2013 m. programas, iki 2015 m. balandžio mėn. nuotekų surinkimo tinklų naudotojų skaičius padidėjo 170 970 – čia gyventojų, o geriamojo vandens tiekimo tinklo naudotojų – 122 970 – čia gyventojų (besinaudojančių centralizuotais nuotekų surinkimo tinklais ir geriamojo vandens tiekimo tinklais gyventojų dalis padidėjo atitinkamai apie 5,7 proc. ir 4 proc.). Geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo paslaugas

gaunančių gyventojų skaičius regionuose labai skiriasi. Šiuos netolygumus lemia vandens tiekimo įmonių skirtingas pajėgumas plėsti infrastruktūrą, skirtingas gyventojų tankis, pragyvenimo lygis, didelė prisijungimo prie centralizuotų geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tinklų kaina, kai infrastruktūra nenuitiesta iki gyventojų sklypo ribos, didelės geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo paslaugų kainos. 2007–2013 m. ES paramos finansiniame laikotarpyje pagrindinis dėmesys buvo skiriamas miestų, kuriuose gyvena daugiau kaip 2000 gyventojų, vandentvarkos infrastruktūrai plėsti ir renovuoti. Šiuo metu aktualiausia spręsti vandens paslaugų teikimo klausimus kaimuose ir miesteliuose, turinčiuose 200–2000 gyventojų. Tačiau būtina atsižvelgti į tai, kad tokio dydžio kaimai ir miesteliai turi savo specifiką – jie retai apgyvendinti, nutolę vienas nuo kito ar didesnių miestų, nėra reikalingos infrastruktūros arba ji jau sugriuvusi ir nerenovuotina. Todėl planuojant infrastruktūros plėtrą visų pirma reikėtų įvertinti ne centralizuotų geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų surinkimo tinklų statybos, bet atskirųjų sistemų įrengimo galimybes (kelių mažų miestelių ir/ar kaimų sujungimas į bendrus vandens ir nuotekų tinklus, vandens gręžinių ar nuotekų valymo įrenginių statyba grupei namų).

64. Kitas Strategijoje numatytas tikslas – didinti viešai tiekiamo geriamojo vandens atitiktį saugos ir kokybės reikalavimams iki 100 proc. Valstybinė maisto ir veterinarijos tarnyba (toliau – VMVT) 2014 m. kontroliavo 270 (2013 m. – 293) geriamojo vandens tiekėjų, kurie aptarnavo 1900 geriamojo vandens tiekimo vandenviečių, iš kurių 3 proc. sudaro didžiosios geriamojo vandens tiekimo vandenvietės (teikiama geriamojo vandens daugiau kaip 1000 m³ per dieną ar aprūpinama geriamuoju vandeniu daugiau kaip 5000 gyventojų), 97 proc. – mažosios geriamojo vandens tiekimo vandenvietės (teikiama geriamojo vandens mažiau kaip 1000 m³ per dieną ar aprūpinama geriamuoju vandeniu mažiau kaip 5000 gyventojų). Didžiąją dalį mažųjų geriamojo vandens tiekimo vandenviečių sudaro vandenvietės, iš kurių teikiama geriamojo vandens iki 100 m³ per dieną. Vyrauja geriamojo vandens tiekėjų skaičiaus mažėjimo tendencija. 2014 m. patikrintos 1 167 (61 proc.) geriamojo vandens tiekimo vandenvietės, atlikta 1 219 patikrinimų (2013 m. – 1043), iš jų 606 (50 proc.) patikrinimų metu nebuvo nustatyta pažeidimų. Pastaruosius penkerius metus išlieka keletas pagrindinių problemų: programinės priežiūros metu tiriamų rodiklių vertės neatitinka teisės aktų reikalavimų, tiriama tik dalis nustatytų rodiklių (64 proc.) bei gavybos sąlygų pažeidimų (24 proc.). Daugiausia neatitikimų nustatoma labai mažose geriamojo vandens tiekimo vandenvietėse – vienai patikrintai vandenvietei (teikiančiai geriamąjį vandenį vidutiniškai iki 100 m³ per dieną) 2014 m. vidutiniškai tenka 1,14 (2013 m. – 1,1) pažeidimo, kai tuo tarpu didžiosiose vandens tiekimo vandenvietėse – 0,3 pažeidimo. 2014 m. VMVT laboratorijose atlikta iš viso 1235 geriamojo vandens cheminiai, mikrobiologiniai, jusliniai ir radiologiniai tyrimai, iš kurių 155 tyrimai (13 proc.) neatitiko teisės aktų reikalavimų ir didžiąją jų dalį sudarė cheminiai

tyrimai (bendroji geležis, fluoridas). 2014 m. ištirta 90 šachtinių šulinių vanduo (paimtas 181 mėginys). Teisės aktų reikalavimų dėl cheminių rodiklių neatitiko 35 proc. mėginių, dėl mikrobiologinių rodiklių – 48 proc. mėginių. Palyginus 2010–2014 m. VMVT atliktų geriamojo vandens mėginių, paimtų iš šachtinių šulinių, tyrimų rezultatus, galima daryti išvadą, kad kai kurie vandens rodikliai pagerėjo, tačiau problema išliko, nes gruntinis vanduo nėra saugus vartoti. Apibendrinant galima daryti išvadą, kad iki 2015 m. sausio 1 d. nebuvo pasiektas Strategijos tikslas, kad geriamojo vandens kokybė 100 proc. atitiktų saugos ir kokybės reikalavimus. Valstybinės geriamojo vandens kokybės duomenys rodo, kad padėtis viešai tiekiamo geriamojo vandens sektoriuje gerėja, tačiau išlieka aktualių geriamojo vandens saugos ir kokybės problemų: padidintas fluoridų, boro kiekis viešai tiekiamame geriamajame vandenyje šiaurės vakarinėje Lietuvos dalyje, padidėjęs geležies, kitų indikatorinių rodiklių (mangano, sulfatų, chlorido) kiekis, padidėjęs drumstumas (ypač mažų vandenviečių tiekiamame geriamajame vandenyje).

65. Strategijoje numatytas tikslas – apsaugoti aplinką nuo išleidžiamų nuotekų žalingo poveikio ir pasiekti, kad išleidžiamos nuotekos būtų 100 proc. išvalytos pagal nustatytus reikalavimus. Lietuvos vandentvarkos ūkis nuo 2000 m. daugiausiai, pasistūmėjo nuotekų valymo srityje. Neišvalytų nuotekų kiekis dėl įgyvendinamų nuotekų tvarkymo projektų Lietuvoje nuolat mažėja. 2010–2015 m. laikotarpiu iki Nuotekų tvarkymo reglamente nustatytų reikalavimų buvo išvalyta vidutiniškai 90 proc. surenkamų nuotekų (2002 m. siekė 21 proc.). Dėl šiuolaikiškų nuotekų valymo įrenginių diegimo labai sumažėjo į aplinką išleidžiamų teršalų kiekis. Nors bendras nuotekų kiekis sumažėjo nedaug, nuo 2007 m. iki 2015 m. organinių teršalų, azoto ir fosforo junginių, kurie sukelia paviršinių vandens telkinių žydėjimą, išleidimas su nuotekomis sumažėjo atitinkamai 65 proc., 33 proc. ir 54,5 proc. Atsižvelgiant į anksčiau pateiktus duomenis apie prie centralizuotų nuotekų surinkimo sistemų prisijungusius gyventojus, galima teigti, kad apie 28 proc. šalies gyventojų buityje susidarančias nuotekas tvarko individualiuose biologinio nuotekų valymo įrenginiuose, septikuose, kaupia nuotekų sukaupimo rezervuaruose. Dėl didelio tokių objektų skaičiaus patikrinti ir užtikrinti, kad visos šios nuotekos sutvarkomos tinkamai, aplinkos apsaugos valstybinės kontrolės pareigūnai neturi galimybių. Nuo 2009 m. kiekvienais metais patikrinama nuo 1000 iki 1600 individualių biologinio nuotekų valymo įrenginių, nuotekų sukaupimo rezervuarų, septikų. Pagal šių nuotekų tvarkymo įrenginių patikrinimų rezultatus, apie 80 proc. patikrintų sistemų atitinka nustatytus aplinkosauginius reikalavimus. Tačiau kiekvienais metais apie penktadalyje, t. y. 20 proc. individualių nuotekų tvarkymo sistemų, nustatomi aplinkos apsaugos reikalavimų pažeidimai. Įvertinus tokių sistemų gausą, galima teigti, kad didelė dalis individualiai tvarkomų nuotekų neatitinka nustatytų reikalavimų ir daro žalą aplinkai, taip pat trukdo pasiekti gerą paviršinių vandens telkinių būklę. Taip pat nuotekų sukaupimo rezervuarų patikrinimo

metodiką sudėtinga taikyti praktikoje, dažniausiai tinkamu nuotekų sutvarkymu laikoma aplinkybė, jei rezervuaro savininkas/naudotojas turi sutartį dėl sukauptų nuotekų išvežimo asenizacinio transportu. Tačiau tai neįrodo, kad rezervuaras sandarus ir neteršia aplinkos. Be to, aplinkos apsaugos valstybinės kontrolės pareigūnams ne visada sudaromos teisės aktuose numatytos sąlygos patekti į privačią teritoriją ir patikrinti individualius nuotekų tvarkymo įrenginius. 2014 m. lapkričio 1 d. įsigaliojo naujos redakcijos Lietuvos Respublikos geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo įstatymas (toliau – Įstatymas), kuriame nustatyta pareiga viešajam vandens tiekėjui ir nuotekų tvarkytojui pasiūlyti individualių nuotekų turėtojui sudaryti sutartį ir teikti nuotekų tvarkymo paslaugas. Įstatymas taip pat nustato, kad asmenys, individualiai tvarkantys nuotekas, privalo užtikrinti individualių nuotekų valymo įrenginių priežiūrą Nuotekų tvarkymo reglamente nustatyta tvarka, kai tokie įrenginiai įrengti ir naudojami, ir sudaryti viešąją sutartį su nuotekų transportavimo paslaugas teikiančiu asmeniu dėl nuotekų ir (ar) nuotekų valymo metu susidarančių atliekų (dumblo) transportavimo į geriamojo vandens tiekėjo ir nuotekų tvarkytojo valdomus nuotekų valymo įrenginius. Šių reikalavimų įgyvendinimas turėtų padėti spręsti individualaus nuotekų tvarkymo problemas. Būtina ir toliau vykdyti individualiai tvarkomų nuotekų valstybinę aplinkos apsaugos kontrolę, prioritetą skiriant individualioms nuotekų tvarkymo sistemoms, esančioms šalia geros būklės neatitinkančių vandens telkinių ir teritorijose, kuriose išvystyta centralizuota nuotekų surinkimo sistema.

66. Nuotekų tvarkymo reglamente individualiems nuotekų valymo įrenginiams nustatytas biocheminio deguonies sunaudojimo normatyvas, kurį pasiekus nuotekos traktuojamos kaip išvalytos tinkamai. Tačiau turimais duomenimis, tiek Vakarų Europos, tiek Lietuvos rinkoje atsiranda mažų biologinio nuotekų valymo įrenginių, kurie geba efektyviai išvalyti ne tik organinius teršalus, bet taip pat bendrąjį azotą ir bendrąjį fosforą. Atsižvelgiant į tai, kad pakankamai nemaža nuotekų dalis Lietuvoje tvarkoma individualiuose įrenginiuose, nevalančiuose bendrojo azoto ir bendrojo fosforo, ir į tai, kad visa Lietuvos teritorija priskirta azotui ir fosforui jautriai teritorijai, stebimi eutrofikacijos reiškiniai tiek vidaus vandenyse, tiek Baltijos jūroje, azoto ir fosforo valymas individualiuose biologinio nuotekų valymo įrenginiuose turėtų teigiamos įtakos vandenų būklei.

67. Šiuo metu nuotekų valymo įrenginių tiekimo į rinką priežiūrą vykdo Valstybinė vartotojų teisių apsaugos tarnyba. Aplinkos ministerija gauna skundų, iš kurių galima daryti prielaidą, kad dalis Lietuvoje parduodamų mažųjų nuotekų valymo įrenginių neatitinka nustatytų tiekimo į rinką reikalavimų. Atsižvelgiant į tai, kad tik kokybiški ir pagal nustatytus reikalavimus į rinką tiekiami nuotekų valymo įrenginiai gali iki nustatytų reikalavimų išvalyti nuotekas, būtina peržiūrėti ir užtikrinti tinkamą rinkos priežiūrą ir kontrolę, t. y. užtikrinti, kad visi parduodami nuotekų valymo įrenginiai būtų nustatyta tvarka sertifikuoti, o jų gamintojai ir platintojai turėtų

teisės aktais nustatytus dokumentus. Pagal šiuo metu galiojančius reikalavimus, kai prie esamo pastato planuojama statyti individualų nuotekų valymo įrenginį, ne visais atvejais reikia rengti statybos projektą, jį derinti ar gauti atsakingų institucijų sutikimą. Tokia situacija turi įtakos gyventojų norui jungtis prie jau nutiestų nuotekų surinkimo tinklų, taip pat gali būti netinkamai įvertintas nuotekų poveikis konkrečiam gamtinės aplinkos elementui.

68. 2015 m. į paviršinius vandens telkinius buvo išleista apie 42,5 mln. m³ paviršinių nuotekų ir tai yra 10,5 mln. m³ mažiau negu 2013 metais. 2015 m. iki nustatytų normų išvalyta apie 16 proc. visų paviršinių nuotekų, 1,1 proc. sudarė nepakankamai išvalytos, o 83 proc. – nevalytos nuotekos. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad iki 2016 m. apie paviršines nuotekas rinktų duomenų pobūdis nesudaro galimybių įvertinti, koks kiekis šių nuotekų susidaro ant sąlyginai švarių teritorijų ir jų valyti neprivaloma, o kiek iš tiesų turi būti valoma. Tokia informacija bus prieinama nuo 2017 m. Lietuvoje buitinių, komunalinių ir gamybinių nuotekų tvarkymui skiriama daugiau dėmesio, todėl situacija paviršinių nuotekų tvarkymo srityje nekinta. Šiuo metu yra vykdomas tik taršiausių – galimai teršiamų teritorijų paviršinių (lietaus) nuotekų valymas. Urbanizuotose teritorijose, įskaitant ir didžiuosius Lietuvos miestus, paviršinių nuotekų tvarkymo infrastruktūra yra pasenusi, nėra valymo įrenginių. Todėl didžioji dalis nuo miestų kietos dangos paviršių nuplaunamų lietaus nuotekų nevalytos patenka į vandens telkinius.

Lyginant 2013 m. ir 2015 m. duomenis, galima konstatuoti, kad atskiruose regionuose situacija yra stabili, nes paviršinių nuotekų, išvalytų iki nustatytų normų ir nevalytų, kiekis kito kelių procentų ribose, o pokyčiai iš esmės susiję su bendru paviršinių nuotekų kiekio sumažėjimu. Su paviršinėmis nuotekomis į paviršinius vandens telkinius daugiausia patenka naftos teršalų, skendinčių medžiagų, darančių neigiamą poveikį paviršinių vandens telkinių būklei.

Paviršinių nuotekų tvarkymo sistemų ir jų elementų kaip nekilnojamo turto teisinė registracija Lietuvoje pradėta tik 1990 m., daugumoje savivaldybių nuo 2002 m., o šiuo metu dažniausiai registracija atliekama tik naujai sukurtai paviršinių nuotekų tvarkymo infrastruktūrai. Turimi savivaldybių ir įmonių, paskirtų paviršinių nuotekų tvarkytojais, finansiniai resursai nepakankami turimos infrastruktūros registracijai. Investicijos į turtą, kuris nėra registruotas, t. y. yra bešeimininkis, nėra galimos. Atsižvelgiant į nepatenkinamą paviršinių nuotekų tvarkymo paslaugų teikimo kokybę, infrastruktūros būklę ir tai, kad dalis tinklų nėra registruoti Nekilnojamojo turto registre teisės aktų nustatyta tvarka, būtinos papildomos, t. y. ES investicijos, ne tik į paviršinių nuotekų tvarkymo infrastruktūros plėtrą ir rekonstrukciją, bet ir turimos infrastruktūros teisinę registraciją.

69. Įsigaliojus naujai Įstatymo redakcijai, įsigaliojo ir nuostatos, sudarančios pagrindą dalį ES fondų lėšų skirti paviršinių nuotekų tvarkymo infrastruktūrai plėsti ir renovuoti. Planuojama

finansavimą skirti daugiau kaip 20 000 gyventojų turinčiuose miestuose esančios infrastruktūros teisinei registracijai (inventorizacijai), tvarkymui ir naujos infrastruktūros sukūrimui. Todėl galima tikėtis paviršinių nuotekų daromo neigiamo poveikio paviršinių vandens telkinių būklei mažėjimo. Labai svarbu, kad būtų laikomasi reikalavimo, planuojant teritorijas ir jose numatomą vykdyti ūkinę veiklą, projektuojant paviršinių nuotekų tvarkymo sistemas, pirmiausia išnagrinėti šių techninių sprendimų taikymo galimybes: sumažinti paviršinių nuotekų susidarymą ir (ar) surinkimą (turi būti įrengiama kiek galima mažiau nelaidžių paviršių (išskyrus galimai teršiamas teritorijas), įrengti švartų paviršinių nuotekų sugerdinimo į gruntą įrenginius, planuoti kiek galima mažesnes galimai teršiamas teritorijas ir pan.); sumažinti centralizuotai į aplinką išleidžiamų paviršinių nuotekų kiekį (pvz., numatomas paviršinių nuotekų panaudojimas gamybos, žaliųjų plotų laistymo, gaisrų gesinimo reikmėms, įrengiamos filtravimo juostos, sugėrimo takai, sulaikymo ir (ar) išlaikymo tvenkiniai ir pan.); sumažinti susidarančių paviršinių nuotekų užterštumą (pvz., numatyti sausą galimai teršiamų teritorijų valymą, įrengti stogines taršos atžvilgiu pavojingiausiose vietose ar pan.). Tačiau šių nuostatų praktiniam įgyvendinimui būtina, kad atitinkamos nuostatos būtų įrašytos teritorijų planavimo, statinių projektavimo normavimo dokumentuose, į jas būtų atsižvelgiama projektų rengimo, derinimo, įgyvendinimo metu.

70. Lietuvos vandentvarkos sektorius veikia nuostolingai. Ši tendencija pastebima ne vienerius metus. Vadovaujantis Valstybinės kainų ir energetikos kontrolės komisijos (toliau – VKEKK) atliktu vertinimu, 2015 metais 30 (41,6 proc.) įmonių dirbo pelningai (kuo mažesnis ūkio subjektas, tuo didesnis atotrūkis susiformuoja tarp kainos ir savikainos).

Pagrindinės geriamojo vandens tiekimo įmonių nuostolingumo priežastys: vėlavimas perskaičiuoti paslaugų kainas (vidutiniškai kainas vėluojama perskaičiuoti 2,5, kartais net 10 metų); nesugebama įvykdyti kainų derinimo metu nustatytų efektyvumo didinimo užduočių (t. y. sumažinti iki nustatyto lygio vandens nuostolių procentą, sumažinti iki nustatyto kiekio nuotekų infiltraciją, sumažinti eksploatacinių sąnaudų lygį, nustatytą lyginamosios analizės metodu).

Naujos redakcijos Įstatyme patvirtintos nuostatos, kad geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo paslaugų bazinės kainos, nustatomos trejų metų reguliavimo laikotarpiui, perskaičiuojamos kiekvienais metais, VKEKK suteikta teisė vienašališkai nustatyti paslaugų kainas, jei Savivaldybių tarybos nepašalina kainų nustatymo pažeidimų ilgiau nei per 2 mėnesius, turėtų padėti išspręsti įmonių nuostolingumo problemą.

Siekiant spręsti antrąją įmonių nuostolingumo problemą, labai svarbu, kad ES investicijos geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo infrastruktūros renovacijai būtų panaudotos tinkamai ir mažintų įmonių patiriamus nuostolius.

Įmonių veiklos pelningumui labai svarbus efektyvus įmonių valdymas. Šiuo metu daugelyje įmonių didžiausią sąnaudų dalį sudaro darbo užmokesčio sąnaudos (įskaitant socialinio draudimo įmokas), kurių struktūrinė dalis, mažėjant ūkio subjektui, auga. Mažosios įmonės nepajėgios vykdyti visų reikalingų funkcijų, todėl dalį jų vykdo savivaldybės (viešųjų pirkimų vykdymas).

Vandentvarkos ūkiui būdinga didelė infrastruktūros apimtis (daugiau kaip 20 000 km vandens tiekimo ir nuotekų surinkimo tinklų, daugiau nei 1,16 mlrd. Eur ilgalaikio turto, esančio įmonių balanse, vertė), dėl to šios įmonės kasmet patiria dideles turto nusidėvėjimo (amortizacijos) sąnaudas. Tačiau tik dalis turto nusidėvėjimo sąnaudų įtraukiamos į paslaugų kainą. Į paslaugų kainą neįskaičiuojamas už ES lėšas įgytas turtas, kurio vertė šiuo metu sudaro apie 1 mlrd. Eur. Dalis infrastruktūros, reikalingos geriamojo vandens tiekimui ar nuotekų tvarkymui, priklauso savivaldybėms ir nėra tinkamai perleista įmonėms valdyti – toks turtas į paslaugų kainą taip pat neįskaičiuojamas. Be to, dalis turto, kuris naudojamas paslaugoms teikti, nėra inventorizuota ir tinkamai apskaityta, todėl į kainą šio turto nusidėvėjimo sąnaudos taip pat neįtraukiamos, neužtikrinama šios infrastruktūros priežiūra ir vartotojams teikiamų geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo paslaugų kokybė ir teikimo patikimumas. Taigi, vandentvarkos sektoriuje sukuriamas didžiulis infrastruktūros kiekis, bet nesudaroma galimybė kaupti lėšų šios infrastruktūros išlaikymui, todėl ateityje sektorius bus priklausomas nuo subsidijų arba ateities kartos turės padengti šias sąnaudas mokėdamos gerokai didesnę kainą už paslaugas.

Visiškai įgyvendinus „sąnaudų susigrąžinimo“ principą, įtraukus viso geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo paslaugoms teikti naudojamo turto nusidėvėjimo sąnaudas į paslaugų kainą, kyla grėsmė, kad kaina viršys Įstatyme nustatytas „lubas“ (ne daugiau nei 4 proc. vidutinių šeimos pajamų). Jeigu geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo paslaugų kainose būtų įvertintas už dotacijas įsigyto turto nusidėvėjimas, vidutiniškai Lietuvoje kaina didėtų 18,0 proc. (nuo 3,46 proc. iki 96,87 proc. atskirose įmonėse). Šis kainų šuolis būtų didžiausias mažose savivaldybėse, taigi, mažiausias pajamas gaunantys gyventojai moka ir mokėtų už geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo paslaugas daugiausia.

Iki 2015 m. vandens išgavimo įrenginių pajėgumai buvo naudojami 34,7 proc., vandens gerinimo įrenginių – 44,3 proc., vandens pakėlimo stočių – 31,3 proc., nuotekų perpumpavimo stočių – 18,9 proc., nuotekų valymo įrenginių – 53,9 proc. Ekspertų teigimu, nuotekų valymo įrenginiai optimaliai eksploatuojami, kai jų apkrova yra apie 80 proc. projekcinio pajėgumo. Vertinant nuotekų valymo įrenginių apkrovas, ypač mažose gyvenvietėse, daugelio jų projektiniai pajėgumai išnaudojami mažiau kaip 50 proc. Darytina išvada, kad projektuojant nuotekų valymo įrenginius mažose aglomeracijose buvo pervertintos jų augimo arba ūkinės veiklos vystymosi perspektyvos, lėšos panaudotos neefektyviai. Taigi, tikėtina, kad tokiose aglomeracijose geriamojo

vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo paslaugų kainos vartotojams yra didesnės negu galėtų būti. Todėl būtina imtis priemonių, kad ateityje geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo plėtra būtų planuojama labiau įvertinant poreikius ir infrastruktūros išlaikymo ir atnaujinimo kaštus.

Šiuo metu, kai daugumoje sektoriaus įmonių neįgyvendinamas „sąnaudų susigrąžinimo“ principas, o investicijos ir toliau finansuojamos ES lėšomis, kyla grėsmė ilgalaikiam sektoriaus tvarumui. Nesusigrąžindamos sąnaudų ir veikdamos nuostolingai, įmonės yra priklausomos nuo subsidijų ir praktiškai nevykdo investicijų nuosavomis lėšomis (pvz., nebuvo renovuojami tinklai, nors daugumos įmonių vandens netekimų ir infiltracijos rodikliai labai prasti). Įstatyme įtvirtintas sąnaudų susigrąžinimo principas, kuris reiškia, kad geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo paslaugų kainos turi padengti būtinąsias sąnaudas, reikalingas geriamojo vandens tiekimo ir (arba) nuotekų tvarkymo paslaugoms teikti, ilgalaikiam geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo infrastruktūros eksploatavimui, renovacijai ir plėtrai užtikrinti, abonentams ir vartotojams priimtinoms sąlygoms naudotis geriamuoju vandeniu ir gauti tinkamos kokybės nuotekų tvarkymo paslaugas sudaryti, taip pat aplinkos taršai mažinti ir vandens ištekliams racionaliai naudoti. Šiuo metu geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo sektoriuje šis principas iš esmės neįgyvendinamas, dalį sąnaudų subsidijuoja savivaldybės, tačiau Įstatymo nuostatos dėl kainodaros, vandentvarkos įmonių licencijavimo, kasmetinio kainų peržiūrėjimo ir kt. turėtų padėti užtikrinti, kad vandens įmonių sąnaudos būtų padengiamos iš licencijuojamos veiklos pajamų.

III SKYRIUS

TIKSLAI, UŽDAVINIAI, VERTINIMO KRITERIJAI

IR JŲ REIKŠMĖS

71. Siekiant užtikrinti požeminių ir paviršinių vandens telkinių bei Baltijos jūros gerą būklę, mažinti potvynių keliamą grėsmę ir sudaryti sąlygas visiems šalies gyventojams gauti saugos ir kokybės reikalavimus atitinkantį geriamąjį vandenį Programoje nustatyti 5 vandenų srities plėtros tikslai, kurie išdėstyti Programos 72, 74, 76, 78, 80 punktuose.

72. Pirmasis Programos tikslas – gerinti paviršinių ir požeminių vandens telkinių būklę.

Šio tikslo siekiama, nes gera vandens telkinių būklė padės užtikrinti darnų Lietuvos vystymąsi, gerą žmonių gyvenimo kokybę, didelį rekreacinį potencialą, švarų geriamąjį vandenį. Švarus vanduo yra itin reikšmingas elementas gyvajai gamtai. Vanduo veikia visas žmogaus gyvenimo sritis, o aplinkoje, vykstant intensyviai vandens apykaitai, net toli nuo vandens telkinių vykdoma veikla daro įtaką vandens telkiniams.

73. Programos 72 punkte nurodytam pirmajam Programos tikslui pasiekti reikia įgyvendinti šiuos uždavinius:

73.1. pirmasis pirmojo tikslo uždavinys yra – sumažinti vandens telkinių taršą iš žemės ūkio taršos šaltinių.

Mažinant pasklidąją taršą iš žemės ūkio šaltinių svarbiausia yra imtis prevencinių taršos priemonių. Pirmiausia svarbu sukurti mineralinių trąšų deklaravimo sistemą, kuri padėtų tiksliau įvertinti sunaudojamų mineralinių trąšų pagal veikliąsias medžiagas kiekių ir teritorinį tręšimo pasiskirstymą. Taip pat būtina nustatyti vienodus tręšimo planų rengimo reikalavimus visiems dideliems ūkiams, parengti vieningą tręšimo planų rengimo metodiką, svarstyti galimybę ūkininkams auginti tarpinius pasėlius;

73.2. antrasis pirmojo tikslo uždavinys yra – sumažinti neigiamą hidromorfologinių pokyčių poveikį paviršiniams vandens telkiniams. Siekiant šio uždavinio įgyvendinimo svarbu sumažinti neigiamą HE poveikį, neigiamą upių vagų reguliavimo poveikį paviršiniams vandens telkiniams ir pagerinti žuvų migracijos sąlygas.

Neigiamą HE poveikį vandens ekosistemoms reikia mažinti optimizuojant jų darbo režimą. Įrengiant optimalias turbinas galima sumažinti pakeisto hidrologinio nuotėkio režimo poveikį žemiau HE esančiose upių atkarpose. Atsižvelgiant į tai, kad Francis tipo hidroturbina nužudo arba sužaloja 100 proc. į jas patenkančių žuvų, būtina uždrausti naudoti tokio tipo turbinas, išskyrus atvejus, kai HE yra įrengtos efektyvios žuvų pralaidos ir žuvų apsaugos priemonės. Taip pat svarbu gerinti žuvų migracijos sąlygas šalinant žuvų migracijos kliūtis – išardant nereikalingas užtvankas, slenksčius ar įrengiant žuvitakius. Žuvų pralaidų įrengimas yra svarbiausia priemonė, sušvelninanti upės tęstinumo pažeidimus. Numatyti priemones reikia peržiūrėjus žuvų migracijos kliūčių vietas, naujausius monitoringo duomenis ir įvertinus žuvų migracijos svarbą upės baseino ir Lietuvos kontekste. Sąlygas žuvų migracijai reikia gerinti tik tose upėse (ties tomis kliūtimis), kurios ypač svarbios praeivėms, pagal Buveinių direktyvą saugomoms, žuvų ir nęgių rūšims.

Mažinant neigiamą morfologinių pakeitimų poveikį užtektų taikyti švelniosios renatūralizacijos priemones (sudaryti sąlygas vagoje formotis įvairesniems biotopams – sraunumoms ir duburiams, vingiams, apželdinti pakrantes medžiais ir kt.);

73.3. trečiasis pirmojo tikslo uždavinys yra – pagerinti ežerų ir tvenkinių būklę.

Siekiant šio uždavinio svarbiausios taršos prevencijos priemonės. Jas įgyvendinus, t. y. sumažinus taršą iš žemės ūkio, užtikrinus tinkamą buitinių ir individualių nuotekų tvarkymą, ežeruose gali reikėti taikyti papildomas priemones, norint pasiekti jų gerą būklę. Šiomis priemonėmis galėtų būti: perteklinės makrofitų biomasės šalinimas, plėšriųjų ir fitoplanktonu mintančių žuvų kiekio gausinimas, karpinių žuvų išgaudymas, dalinis natūralių hidromorfologinių ežero ar tvenkinio charakteristikų atkūrimas ir kitos priemonės.

Ežerų būklės gerinimo priemonės turi būti parinktos įvertinus, kokie paviršinių vandens telkinių būklę apibūdinantys rodikliai (fizikiniai-cheminiai, biologiniai ar jų kombinacija) ir koks žmogaus veiklos poveikio pobūdis lemia jų būklę, ar taršos kiekis, susidarantis telkinio baseine, yra reikšmingas, ar jo sumažinimas ežero baseine užtikrintų ežero gerą būklę, ar problemas sukelia dėl praeities taršos veikianti antrinė vidinė tarša, kurią reikia neutralizuoti ar jos poveikį sumažinti.

Perteklinės makrofītų biomasės (viršvandeninių vandens augalų dalių) šalinimu iš ežero, siekiama pašalinti maistinių medžiagų perteklių. Taip bus mažinamas priekrantės dumblių, kadangi viršvandeninės vandens augalų dalys nebepateks į vandenį. Be to, sumažinus vandens augalų dalį priekrantėje atitinkamai turėtų padidėti apaugimas povandenine augmenija, kuri ne tik sunaudoja perteklinį fosforą, bet ir stabilizuoja gruntą.

Didelio plėšriųjų žuvų gausumo palaikymas netiesiogiai mažins zooplanktono išgaudymą, fitoplanktono augimą ir didins vandens skaidrumą bei skatins povandeninės augmenijos vystymąsi. Taip pat siūloma papildomai įvesti fitoplanktonu mintančių žuvų – plačiakakčių, nes tai prisidės prie fitoplanktono biomasės mažinimo bei didesnio vandens skaidrumo ir povandeninės augmenijos vystymosi. Tačiau šias priemones numatyta taikyti tik tuose vandens telkiniuose, kuriuose neproporcingai didelis zooplanktonu mintančių karpinių žuvų gausumas ir pernelyg didelė fitoplanktono biomasė.

Hidromorfologijos atkūrimo priemonės turi būti taikomos tuose paviršiniuose vandens telkiniuose, kuriuose ekologinę būklę lemia pasikeitęs hidrologinis režimas (vandens lygio ir nuotėkio pakeitimai);

73.4. ketvirtasis pirmojo tikslo uždavinys yra – sumažinti vandens telkinių taršą iš sutelktosios taršos šaltinių.

Siekiant sumažinti šią taršą, numatoma gerinti nuotekų išvalymo rodiklius tuose nuotekų valymo įrenginiuose, kurių išleidžiamose nuotekose esantis teršalų kiekis trukdo pasiekti vandensaugos tikslus. Taip pat numatyta peržiūrėti Taršos integruotos prevencijos ir kontrolės ir Taršos leidimuose nustatytas nuotekų išleidimo į paviršinius vandens telkinius sąlygas, siekiant išleidžiamose nuotekose sumažinti pavojingų medžiagų koncentracijas ir palaipsniui nutraukti prioritetinių pavojingų medžiagų išleidimus.

74. Antrasis programos tikslas – pasiekti ir (ar) išlaikyti gerą Baltijos jūros aplinkos būklę. Šio tikslo siekiama, nes Jūrų strategijos pagrindų direktyva numato, jog vykdant ūkinę veiklą jūroje būtų atsižvelgiama į jos savybes, gamtinius procesus, saugomas buveines ir jautrias rūšis bei būtų užkirstas kelias žmogaus sukeltam biologinės įvairovės nykimui. Numatyti veiksmai įpareigoja tobulinti integruotą jūros aplinkos apsaugos valdymą taikant ekosisteminį požiūrį pagrįstą

žmogaus veiklos valdymo metodą bei sukuriant sąlygas darniam jūrų vertybių ir teikiamų paslaugų naudojimui.

Sveika ir švari jūra, kurioje nepereikvojami ištekliai ir gausi bioįvairovė, yra vertingas turtas ir svarbi gyvybės išlikimo sąlyga. Baltijos jūra yra svarbi ne tik ekologiniu, bet ir ekonominiu atžvilgiu – ji užtikrina valstybės ekonominį augimą, socialinių ir ekonominių sistemų funkcionavimą. Nuo jūros aplinkos kokybės priklauso žmogaus gerovė ir veiklos sėkmė. Neišmintingas jūrų išteklių naudojimas ne tik kenkia jūros aplinkai, bet ir nuo jos priklausančiai žmogaus veiklai. Todėl ypač svarbu užtikrinti jūros išteklių naudojimo galimybes ir ateities kartoms.

75. Programos 74 punkte nurodytam antrajam tikslui pasiekti reikia įgyvendinti šiuos uždavinius:

75.1. pirmasis antrojo tikslo uždavinys – mažinti eutrofikaciją skatinančių maistinių medžiagų patekimą į Kuršių marių ir Baltijos jūros aplinką.

Siekiant spręsti eutrofikacijos problemą Baltijos jūros aplinkos apsaugos komisijos (toliau – HELCOM) buvo nustatyti azoto ir fosforo mažinimo tikslai kiekvienai šaliai. Lietuva pasirašydama HELCOM ministrų susitikimo, vykusio 2013 m. spalio 3 d. Kopenhagoje, deklaraciją įsipareigojo sumažinti 8 970 t azoto (19 proc.) ir 1 470 t (56 proc.) fosforo patekimą į Baltijos jūrą (lyginant su referenciniu laikotarpiu).

Norint efektyviai mažinti organinių medžiagų patekimą į Baltijos jūrą, reikia imtis priemonių, kuriomis pirmiausia būtų mažinamas organinių medžiagų kiekis, pasiekiantis jūrą ir Kuršių marias kartu su upių nuotėkiu. Reikšmingą įtaką šio uždavinio įgyvendinimui turės šios programos 73.1–73.3 papunkčiuose nurodytų uždavinių įgyvendinimas. Norint pasiekti Lietuvai nustatytus HELCOM maistinių medžiagų mažinimo tikslus, reikia atlikti papildomus tyrimus, kurių metu būtų surinkta informacija tolesnių priemonių gerai jūros aplinkos būklei pagal eutrofikacijos kokybinį rodiklį pasiekti nustatymui. Tai apima potencialių biomasės surinkimo ir surinktos biomasės šalinimo bioreaktoriuose ar pritaikymo agrotechnologiniams poreikiams galimybių įvertinimą, biogeocheminių transformacijų (nitrifikacija/denitrifikacija ir atmosferos azoto fiksacija) skatinimo skirtingomis priemonėmis poveikio nustatymą ir maistinių medžiagų balanso skaičiavimą ties Klaipėdos sėsiauriu – turint šiuos duomenis matematinių modelių pagalba būtų galima detalai įvertinti per Klaipėdos sėsiaurį į Baltijos jūrą patenkantį medžiagų kiekį ir parinkti priemones šių srautų valdymui.

Denitrifikacijos metu azoto junginiai virsta dujomis ir išlekia į atmosferą (preliminariai paskaičiuota, kad taip per metus iš Kuršių marių atsipalaiduoja ir į atmosferą išlekia apie 10 000 t azoto). Esant nepalankiam azoto ir fosforo santykiui vyksta atmosferinio azoto fiksacijos procesai,

fosforo junginiai gali būti palaidoti akumuliacinėse zonose pačiame telkinyje arba iš šių zonų į vandenį gali patekti prieš dešimtmečius nusėdęs fosforas (istorinė tarša).

Valstybinio monitoringo metu yra matuojami tik bendrasis azotas ir bendrasis fosforas bei jų ištirpusios mineralinės frakcijos. Tai reiškia, kad ištirpusių organinių azoto ir fosforo frakcijų koncentracijos lieka nežinomos. Taip pat nematuojami organinės anglies rodikliai. Dėl šių spragų neįmanoma atlikti išsamios maistinių medžiagų analizės ar lyginti GAB rodiklius bendrame vieno ar kito elemento kontekste su kitomis formomis;

75.2. antrasis antrojo tikslo uždavinys – užtikrinti, kad komerciniams tikslams naudojamų žuvų populiacijų eksploatavimo intensyvumas neviršytų saugių biologinių ribų, bei išsaugoti Baltijos jūros mitybinio tinklo struktūrą.

Pagrindiniai rodikliai, atspindintys menkių, strimelių ir šprotų išteklį būklę, Tarptautinės jūrų tyrimų tarnybos ekspertų skaičiuojami ne nacionalinių jūrinių teritorijų pagrindu, o visai išteklį grupei, todėl būtina skatinti regioninį bendradarbiavimą verslinių žuvų išteklį dydžio ir populiacijų būklės vertinimo srityje. Taip pat, siekiant apsaugoti žuvų išteklius nuo pereikvojimo, būtina stiprinti žvejybos kontrolę. Priemonės, orientuotos į šių rūšių subalansuotų populiacijų palaikymą, turi apimti ne vien tik Lietuvai priklausančią jūros akvatoriją, o atitinkamos išteklį grupės užimamą jūros teritoriją;

75.3. trečiasis antrojo tikslo uždavinys – mažinti pavojingų cheminių medžiagų patekimą į jūros aplinką.

Remiantis 2004–2012 metų HELCOM duomenimis, 7 proc. Baltijos jūroje užfiksuotų laivų avarių baigėsi vienokiu ar kitokiu jūros užterštumu. Todėl būtina vykdyti taršos stebėjimus iš oro, o įvykus taršos incidentui, greitai reaguoti į avariją bei efektyviai dirbti likviduojant taršą. Tam reikalinga efektyvi stebėjimų iš oro sistema ir moderni taršos likvidavimo įranga. Didelį susirūpinimą kelia jūroje palaidoto cheminio ginklo galimas poveikis jūrinei aplinkai ir žmogui, todėl būtina rinkti ir analizuoti duomenis, vykdyti monitoringą, numatyti galimus problemos sprendimo būdus. Tarptautinių įsipareigojimų reikalavimų, susijusių su jūros aplinkos tarša iš atmosferos, įgyvendinimo kontrolės užtikrinimas ir taršos pavojingomis cheminėmis medžiagomis iš sutelktosios ir pasklidosios taršos šaltinių Lietuvos teritorijoje mažinimas ir kontrolė reikšmingai sumažintų neigiamą poveikį jūrinei aplinkai;

75.4. ketvirtasis antrojo tikslo uždavinys – išsaugoti palankias sąlygas žiemojantiems jūros paukščiams jų žiemavietėse, sumažinti jų mirtingumą dėl susitepimo naftos produktais ir priegaudos verslinės žvejybos įrankiuose.

Efektyviam tikslo siekimui Lietuvos Baltijos jūros rajone būtinos trys sąlygos – planuojamos ūkinės veiklos poveikio jūros paukščiams įvertinimas, privalomas jūrų paukščių priegaudos

žvejybos įrankiuose registravimas ir žvejybos leidimų Baltijos jūroje išdavimo sistemos tobulinimas įtraukiant ir žvejų švietimą. Mirtingumo žvejybos įrankiuose sumažėjimas teigiamai paveiks jūros paukščių populiacijų dinamiką dėl sumažėjusio papildomo mirtingumo. Šiuo metu registruoti jūros paukščių priegaudą verslinės žvejybos įrankiuose neprivaloma, neįmanoma apskaičiuoti žalos ir išieškoti baudų dėl priegaudos žvejybos įrankiuose. Įgyvendinus priemones, susijusias su jūros paukščių priegaudos registravimu, žvejų švietimu ir informacijos kaupimu, atsirastų galimybė jūros paukščiams padarytą žalą apskaičiuoti ir išieškoti baudas. Palankių žiemojimo sąlygų užtikrinimas pagerins jūros paukščių išgyvenamumą žiemos laikotarpiu ir teigiamai veiks perėjimo sėkmingumą bei populiacijos skaitlingumą. Sumažinus naftos produktais susitepusių jūros paukščių dalį, sumažės tiesiogiai ar netiesiogiai dėl šios priežasties žūstančių paukščių, atitinkamai sumažės netiesioginių neigiamų pasekmių paukščių išgyvenamumui ir reprodukcijai, taigi, pagerės jūros paukščių reprodukciniai parametrai bei teigiamai atsilieps šių paukščių populiacijų dinamikai.

Siekiant gauti patikimus ir realybę atitinkančius duomenis, kurių dėka būtų galima daryti išvadas ir taikyti efektyvius sprendimus, būtina išplėsti tiek nafta susitepusių, tiek ir žiemojančių paukščių monitoringo programas ir įdiegti duomenų kaupimo bei apdorojimo sistemas, kurios leistų tiksliau fiksuoti jūros paukščių priegaudą žvejybos įrankiuose.

Ūkinės veiklos poveikį patyrę jūros paukščiai ir žinduoliai šiuo metu gydomi visiškai tam nepritaikytose patalpose, neturint reikiamos laboratorinės įrangos, gydymui ir reabilitacijai reikalingų sąlygų. Lietuvos jūrų muziejus jau daugelį metų savanoriškai vykdo Baltijos jūros gyvūnų (žinduolių, paukščių) gelbėjimą ir reabilitaciją. Nusilpusiems, sužeistiems ar nafta susitepusiems gyvūnams būtinas maždaug 4–6 mėn. intensyvaus gydymo ir reabilitacijos laikotarpis tam skirtose patalpose ir sąlygose, taigi, gyvūnų reabilitacijos centro steigimas prisidės prie jūros gyvūnų populiacijų palaikymo. Dar viena svarbi priemonė – reabilitacijos centro steigimas taršos ir kitų incidentų metu nukentėjusiems gyvūnams, kuris vykdytų ir gyvūnų populiacijų monitoringo programas;

75.5. penktasis antrojo tikslo uždavinys – sumažinti Baltijos jūrai naujų nevietinių rūšių atsiradimo riziką Lietuvos Respublikos jūros rajone.

Nevietinių rūšių plitimas yra tarptautinė problema. Nevietinės rūšys į Baltijos jūrą gali patekti iš kitų jūrų ar vandenynų, todėl jų plitimo į Lietuvos vandenį nacionalinėmis priemonėmis kontroliuoti neįmanoma. Siekiant kiek įmanoma labiau valdyti nevietinių rūšių plitimo problemą būtinas tarptautinis bendradarbiavimas bei efektyvios monitoringo programos. Dauguma nevietinių rūšių į Lietuvos Baltijos jūros rajoną pateko su jūros srovėmis arba su laivais susijusiais būdais. Vienas jų - su laivų balastiniais vandenimis, todėl Tarptautinės konvencijos dėl laivuose naudojamų balastinių vandenų ir nuosėdų tvarkymo ir kontrolės ratifikavimas ir įgyvendinimas padės užkirsti

kelią plisti kenksmingiems vandens organizmams ir invazinėms rūšims, sumažės rizika aplinkai ir ištekliams;

75.6. šeštasis antrojo tikslo uždavinys – užtikrinti, kad ūkinė veikla jūroje nedarytų reikšmingo neigiamo poveikio jūros dugno buveinėms, būtų išvengta jų nykimo ir būklės prastėjimo.

Siekiama, kad žmogaus veiklos sukeliama fiziniai aplinkos pokyčiai jūros dugne netrukdytų išsaugoti natūralią ekosistemų komponentų įvairovę, produktyvumą ir dinامينius ekologinius procesus ir būtų užtikrinta ekosistemos, ypač dugno buveinių, struktūra ir funkcijos. Lietuvos akvatorijoje tai ypač aktualu intensyvaus tralavimo naudojant dugninius tralus, Klaipėdos uoste iškasamų gruntų gramzdinimo vietose jūroje, smėlio kasimo Palangos paplūdimių papildymui vietose – visur, kur dugno fiziniai pokyčiai gali turėti tiesioginę įtaką dugno buveinėms. Paveikto dugno ploto buveinėje rodiklis šiuo metu apima tik grunto šalinimo į jūrą ir smėlio kasimo poveikius. Reikalingi tyrimai, kuriais būtų nustatytas kitų antropogeninių veiklos rūšių poveikis dugno buveinėms. Pirminio Baltijos jūros vertinimo metu nustatytų svarbiausių dugno buveinių būklė turi būti stebima dėl žmogaus veiklos poveikio siekiant išsaugoti šį gamtos turtą.

Prognozuojama, kad ateityje intensyvėjant jūros naudojimui žmogaus poveikis jūros dugnui didės – komunikacijų ir kitos infrastruktūros jūros dugne tiesimas, Šventosios uosto rekonstrukcija, Valstybinio Klaipėdos jūrų uosto plėtra, jūroje planuojama vystyti vėjo energetika – todėl ypač svarbu tinkamai planuoti jūrines teritorijas. Lietuvos Baltijos jūros teritorijų vystymo perspektyva, pagrindinės šių teritorijų naudojimo ir apsaugos nuostatos, įvertinant gamtos apsaugos ir kitus reikalavimus, jūrinių teritorijų naudojimo reikmes ir kintančią padėtį, atsižvelgiant į kylančius šalies jūrinių teritorijų naudojimo ir apsaugos bei kitus poreikius, sukuriame teisinį pagrindą toliau koordinuotai naudoti šias teritorijas, yra apibrėžti Lietuvos Respublikos Seimo 2015 m. birželio 15 d. nutarime Nr. XII-1781 „Dėl Lietuvos Respublikos teritorijos bendrojo plano dalies „Jūrinės teritorijos“ patvirtinimo“. Tačiau išduodant leidimus ūkinės veiklos vykdymui jūroje nepakankamai įvertinama, ar planuojamos veiklos poveikis turės įtakos geros jūros aplinkos būklės savybėms ir leis pasiekti gerą jūros aplinkos būklę, nes nėra sąsajų tarp Jūrų strategijos pagrindų direktyvą įgyvendinančių teisės aktų ir poveikio aplinkai vertinimo bei leidimų ūkinės veiklos vykdymui jūroje išdavimo;

75.7. septintasis antrojo tikslo uždavinys – mažinti jūros šiukšlių, kuriomis užteršta jūra, poveikį priekrantės ir jūros aplinkai.

Jūrų šiukšlių monitoringas šiuo metu Lietuvos Baltijos jūroje nevykdomas nei krante, nei jūroje (plūduriuojančios ar nuskendusios), taigi sudėtinga nustatyti jų sudėtį, tipus, kiekius. Dėl šių priežasčių dabar yra neįmanoma pasiūlyti aiškiai orientuotų tvarkymo ir prevencijos priemonių.

Būtina įvertinti, ar esamas laivuose susidarančių atliekų tvarkymo reglamentavimas, sąlygojantis tam tikrų medžiagų neįtraukimą į „be specialaus mokesčio“ sistemą (pvz., dažų, chemikalų, baterijų, fluorescencinių lempų), nedidina rizikos, kad tam tikromis medžiagomis gali būti bandoma atsikratyti jūroje, ir, esant poreikiui, tobulinti teisinį reglamentavimą;

75.8. aštuntasis antrojo tikslo uždavinys – užtikrinti, kad triukšmas bei kitos energijos formos, išspinduliuotos į jūrinę aplinką dėl antropogeninės veiklos, neviršytų lygio, sukeliančio neigiamą poveikį vandens gyvūnijai.

Duomenys apie foninį triukšmą epizodiškai pradėti rinkti tik pastaraisiais metais, tačiau GAB nustatymui reikalingi ilgesnio periodo tyrimai. Surinktų trumpalaikių matavimų duomenų nepakanka slenkstinėms vertėms nustatyti. Kol kas dėl foninio triukšmo bei kitų antropogeninių veiklos rūšių generuojamų triukšmų duomenų stokos neįmanoma nustatyti problemos masto ir įtvirtinti triukšmo Lietuvos Respublikos jūros rajone ribinių verčių.

76. Trečiasis Programos tikslas – mažinti potvynių riziką ir jų padarinius visoje šalies teritorijoje. Šio tikslo siekiama, nes pasikartojantys ir nevaldomi potvyniai gali tapti žmonių gyvenimo gerovės ir žūties priežastimi.

77. Programos 76 punkte nurodytam trečiajam tikslui pasiekti reikia įgyvendinti šį uždavinį:

77.1. trečiojo tikslo uždavinys – gerinti potvynių prevenciją ir sumažinti potvynių metu užliejamų apgyvendintų teritorijų plotus.

Potvynių rizikos prevencijos priemonės turi apimti visų tikimybių ir tipų potvynius. Reikšmingiausias priemonių poveikis numatomas potvynių grėsmės teritorijose bei žemiau hidrotechnikos statinių esančiose teritorijose. Būtina apriboti statybas potvynių grėsmės teritorijose priklausomai nuo potvynių tikimybės nustatant skirtingus reikalavimus, inventorizuoti užtvankas, kurių avarių ar griūčių atveju gali kilti pavojingos žmonių sveikatai, aplinkai, kultūros paveldui ir ekonominei veiklai pasekmės, nustatyti jų savininkus, o, jei savininkai nežinomi, skatinti savivaldybes pripažinti bešeimininkėmis ir perimti jas. Taip pat planuojamas inžinerinės infrastruktūros, patenkančios į potvynių rizikos teritorijas, identifikavimas ir rizikos mažinimo priemonių parinkimas. Atsižvelgiant į išskirtas potvynių rizikos teritorijas tikslinga peržiūrėti savivaldybių ekstremaliųjų situacijų valdymo planus, taip pat kilnojamų kultūros paveldo objektų valdytojams parengti kilnojamų kultūros vertybių evakuacijos planus potvynių rizikos teritorijose. Siekiant efektyvesnio gyventojų dėl potvynių patiriamų nuostolių mažinimo, reikia įvertinti platesnes draudimo nuo potvynių galimybes.

Lietuvoje iš visų potvynių užliejamų teritorijų didžiausią pavojų žmonių sveikatai, aplinkai, kilnojamam ir nekilnojamam kultūros paveldui bei ekonominei veiklai potvyniai kelia 56

teritorijose, užimančiose daugiau nei 6 tūkst. ha plotą. Apsaugoti žmones ir turtą nuo potvynių šiose prioritetinėse teritorijose numatoma rekonstruojant ar naujai statant inžinerinius apsaugos statinius, kurie užtikrins statinių ir teritorijų apsaugą nuo patvenkimo ir užtvvinimo. Inžineriniai apsaugos statiniai papildomai apsaugos ir kelius, pavojingus objektus. Turint ribotus finansinius išteklius ir norint tinkamai įgyvendinti šį uždavinį, svarbu išskirti prioritetines teritorijas, kurias reikia apsaugoti, nustatyti efektyviausius inžinerinius apsaugos nuo potvynių sprendimus.

78. Ketvirtasis Programos tikslas – aprūpinti šalies gyventojus kokybiškomis viešosiomis geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo paslaugomis ir mažinti aplinkos taršą nuotekomis.

79. Programos 78 punkte nurodytam ketvirtajam tikslui pasiekti reikia įgyvendinti šiuos uždavinius:

79.1. pirmasis ketvirtojo tikslo uždavinys – plėtoti ir renovuoti geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų surinkimo infrastruktūrą.

Siekiant šio uždavinio įgyvendinimo, dalis ES investicijų, skirtų vandentvarkos sektoriui, prioritetas – mažosios gyvenvietės, turinčios nuo 200 iki 2000 gyventojų. ES lėšos taip pat bus investuojamos į paslaugų plėtrą ir didesnėse gyvenvietėse.

2007–2013 m. ES paramos finansiniame laikotarpyje pagrindinis dėmesys buvo skiriamas miestų, kuriuose gyvena daugiau kaip 2000 gyventojų, vandentvarkos infrastruktūrai plėsti ir renovuoti. Šiuo metu aktualiausia spręsti vandens paslaugų teikimo klausimus kaimuose ir miesteliuose, turinčiuose 200–2000 gyventojų. Todėl siekiant šio uždavinio įgyvendinimo, ES investicijų, skirtų vandentvarkos sektoriui, panaudojimo prioritetas – miesteliai ir kaimai, turintys nuo 200 iki 2000 gyventojų. ES lėšos taip pat bus investuojamos į geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo paslaugų plėtrą ir didesnėse gyvenvietėse. Pasenusios, nusidėvėjusios infrastruktūros atnaujinimas svarbus užtikrinant paslaugų nepertraukiamumą ir mažinant vandens netektis infrastruktūroje. Planuojant vandentvarkos infrastruktūros plėtrą, būtina įvertinti visas technines alternatyvas ir pasirinkti investicijų, eksploatacijos ir aplinkos apsaugos požiūriu optimalų sprendimą geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo paslaugų teikimui;

79.2. antrasis ketvirtojo tikslo uždavinys – užtikrinti, kad individualiai tvarkomos nuotekos neterštų aplinkos.

Įgyvendinant šį uždavinį būtina stiprinti aplinkos apsaugos valstybinę kontrolę individualaus nuotekų tvarkymo srityje, peržiūrėti ir prireikus patvirtinti reikalavimus, taikomus individualiuose nuotekų valymo įrenginiuose išvalytų nuotekų užterštumui, peržiūrėti ir pakeisti reglamentavimą statybos srityje, siekiant, kad būtų įrengiami tik nustatyta tvarka įteisinti ir tiekiami į rinką individualūs nuotekų valymo įrenginiai, sudaryti sąlygas ir skatinti gyventojus viešosiose vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo teritorijose naudotis šia paslauga.

Atkreiptinas dėmesys, kad Lietuvos Respublikos statybos įstatymo 16 straipsnyje nurodyta, kad statinio statybos techninis prižiūrėtojas privalo kontroliuoti statybos metu naudojamų statybos produktų bei įrenginių kokybę ir neleisti jų naudoti, jeigu jie neatitinka statinio projekto, normatyvinių statybos techninių dokumentų, normatyvinių statinio saugos ir paskirties dokumentų, taip pat jeigu nepateikti statybos produktų patekimo į Lietuvos Respublikos rinką ar tiekimo jai reikalavimus nustatančiuose teisės aktuose nurodyti dokumentai. Todėl tikslinga sugriežtinti statybos techninių prižiūrėtojų atsakomybę už statinyje panaudotų statybinių medžiagų atitiktį per visą statinio garantijos laikotarpį, tikslinant statybos srities teisės aktus;

79.3. trečiasis ketvirtojo tikslo uždavinys – mažinti aplinkos teršimą paviršinėmis nuotekomis.

Dalis ES lėšų bus skiriama paviršinių nuotekų tvarkymo infrastruktūros plėtrai, renovacijai ir infrastruktūros teisei registracijai. Daugiausia paviršinių nuotekų ir su jomis išleidžiamų teršalų į aplinką patenka iš didžiųjų miestų, kur didžiausi urbanizuotų teritorijų ir vandeniui nelaidžių paviršių plotai, labiausiai išvystyta ūkinė veikla. Todėl didžiausią poveikį aplinkos taršos paviršinėmis nuotekomis mažinimui galima pasiekti šias/arba ES paramos lėšas skiriant paviršinių nuotekų infrastruktūros tvarkymui miestuose nuo 20 000 gyventojų. Planuojama, kad šios investicijos, taip pat lėšos, gautos už paviršinių nuotekų tvarkymo paslaugų teikimą, leis sumažinti aplinkos taršą ir prisidės prie vandens telkinių būklės gerinimo;

79.4. ketvirtasis ketvirtojo tikslo uždavinys – didinti geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo įmonių veiklos efektyvumą, teikiamų paslaugų kokybę.

Siekiant ilgalaikio geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo sektoriaus tvarumo, norint visiškai įgyvendinti „sąnaudų susigrąžinimo“ principą, užtikrinti, kad įmonės būtų pajėgios išlaikyti ir atkurti paslaugų teikimui reikalingą infrastruktūrą, ir visi šalies gyventojai už tas pačias paslaugas mokėtų panašią kainą, būtina svarstyti šio sektoriaus pertvarkos galimybes. Siekiant įdiegti veiklos tobulinimo priemones, prisidėsiančias prie efektyvios sektoriaus veiklos, dalis vandenų sektoriui skiriamų ES paramos lėšų būtų skiriama geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo sektoriaus bei jame veikiančių įmonių veiklos vertinimui, kurio metu Aplinkos ministerija kartu su savivaldybėmis ir vandenų įmonėmis vertintų savivaldybių geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo infrastruktūros plėtros planų sprendinius ir jų įgyvendinimą, valdomą turtą, veiklos planus, įmonių finansinę situaciją ir galimybes užtikrinti teisės aktų reikalavimus atitinkančių paslaugų teikimą, ir šios analizės pagrindu suformuluoti optimalius pasiūlymus, kurių įgyvendinimas leistų užtikrinti efektyvų sektoriaus veikimą. Būtina dalį infrastruktūros, kuri naudojama paslaugoms teikti, inventorizuoti ir tinkamai apskaityti, įtraukti į paslaugų kainą šio

turto nusidėvėjimo sąnaudas, tokiu būdu užtikrinant šios infrastruktūros priežiūrą ir vartotojams teikiamų geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo paslaugų kokybę ir teikimo patikimumą.

80. Penktasis Programos tikslas – didinti vandenų apsaugos ir naudojimo reikalavimų įgyvendinimo efektyvumą.

Šio tikslo siekiama norint užtikrinti tinkamą Lietuvos tarptautinių ir ES įsipareigojimų vandenų srityje vykdymą. Patirtis įgyvendinant ES reikalavimus vandenų srityje parodė, kad būtina geriau derinti Bendrosios vandens politikos direktyvos, Jūrų strategijos pagrindų direktyvos ir Potvynių direktyvos reikalavimų įgyvendinimą ir labiau pritaikyti Lietuvos ilgalaikių strateginių tikslų įgyvendinimui. Tai padėtų taupyti administracinius ir finansinius išteklius, leistų tomis pačiomis priemonėmis įgyvendinti keletą uždavinių. Būtina imtis veiksmų, į upių baseinų rajonų jūros aplinkos apsaugos ir potvynių rizikos valdymą siekiant labiau įtraukti vietos savivaldos, visuomeninių organizacijų atstovus. Norint tinkamai ir laiku įgyvendinti aplinkosauginius reikalavimus vandenų srityje, būtina efektyvi reikalavimų įgyvendinimo užtikrinimo kontrolė ir atgrasančios sankcijos už reikalavimų nevykdymą. Mokesčiai už vandens išgavimą ir naudojimą ir mokesčiai už taršą turėtų būti nustatyti labiau atsižvelgiant į „teršėjas moka“ ir „sąnaudų susigrąžinimo“ principus. Aktyvus tarptautinis bendradarbiavimas valdant vandenų sritį yra labai svarbus, ypač atsižvelgiant į tai, kad visi Lietuvos UBR yra tarptautiniai, o Baltijos jūros gera būklė gali būti pasiekta tik kartu su kitomis Baltijos jūros baseino valstybėmis.

81. Programos 80 punkte nurodytam penktajam tikslui pasiekti reikia įgyvendinti šiuos uždavinius:

81.1. pirmasis penktojo tikslo uždavinys yra – gerinti upių baseiniais paremto valdymo įgyvendinimą.

Įgyvendinant šį uždavinį būtina glaudžiau bendradarbiauti su kaimyninių valstybių atsakingomis institucijomis siekiant geros vandens telkinių būklės tarptautiniuose UBR ir Baltijos jūroje. Taip pat svarbu vykdyti reikalingus mokslinius tyrimus ir monitoringo programas, kurių pagrindu gauta informacija reikalinga UBR valdymui, potvynių rizikos valdymui ir Baltijos jūros aplinkos apsaugai. Atsižvelgiant į pasikeitusius ES ir nacionalinius teisės aktus, ES teisės aktų įgyvendinimo patirtį, reikia peržiūrėti ES reikalavimų perkėlimą ir įgyvendinimą reglamentuojančius teisės aktus, kad ES įsipareigojimai būtų įgyvendinti tinkamai ir laiku.

Taip pat svarbu nustatyti tokią su vandens naudojimu ir tarša susijusių mokesčių sistemą, kuri užtikrintų „teršėjas moka“ ir „sąnaudų susigrąžinimo“ principų įgyvendinimą. Taikyti šiuos principus įpareigoja Bendroji vandens politikos direktyva, Helsinkio konvencija, Europos bendradarbiavimo ir plėtros organizacijos suformuota geroji vandenų sektoriaus finansavimo praktika. Šiuo metu įgyvendinant Geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo įstatymo

nuostatas, „teršėjas moka“ ir „sąnaudų susigrąžinimo“ principai įgyvendinami geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo paslaugų teikimo srityje, į paslaugų kainą įskaičiuojant visas būtinąsias sąnaudas, įskaitant sąnaudas infrastruktūros eksploatacijai, renovacijai ir plėtrai, taip pat taršai mažinti ir vandens ištekliams racionaliai naudoti. Mokesčių už aplinkos teršimą tarifai, susiję su vandens telkinių tarša, jų dydžiai pakankamai nedideli palyginus su kitų šalių, todėl kelia abejonių, ar mokesčio tarifai yra pakankami, kad skatintų teršėjus mažinti taršą, išleidžiamą į vandens telkinius. Gamtos išteklių mokesčio už vandenį tarifai neskatina vandens išteklius naudoti racionaliai ir neatspindi pagrindinių vandens naudotojų neigiamo poveikio vandens telkinių būklei. Mažiausias tarifas už paviršinio vandens naudojimą hidroenergetikai (0,00001 Eur/m³), nors neigiamas hidroenergetikos poveikis upių ekologiškai būklei vienas reikšmingiausių. Gamtos išteklių mokestį už vandenį moka tik tie fiziniai ir juridiniai asmenys, kuriems vandeniui išgauti reikalingas leidimas, kiti fiziniai ir juridiniai asmenys už išgaunamą vandenį nieko nemoka, todėl nėra suinteresuoti vandenį naudoti racionaliai. Be to prie patiriamų aplinkos apsaugos sąnaudų padengimo vandens naudotojų dalis neprisideda. Todėl nevisiškai įgyvendinamas „sąnaudų susigrąžinimo“ principas. Sumokėti taršos ir gamtos išteklių mokesčiai įskaitomi į valstybės ar savivaldybių biudžetą, specialiąsias aplinkos apsaugos programas ir naudojami aplinkos apsaugos poreikiams, tačiau nėra nukreipti konkrečiai vandens telkinių būklės gerinimo priemonėms finansuoti, todėl dažnai paskirstomi kitoms aplinkosauginėms priemonėms, nepaisant to, kad trūksta lėšų vandens telkinių būklės gerinimui. Todėl labai svarbu peržiūrėti mokesčių, susijusių su vandens sistema ir užtikrinti, kad būtų įgyvendinamas „sąnaudų susigrąžinimo“ ir „teršėjas moka“ principai;

Įgyvendinant Bendrąją vandens politikos, Jūrų strategijos pagrindų ir Potvynių direktyvas vienas iš reikalavimų yra aktyvus visuomenės dalyvavimas planavimo procesuose. Todėl svarbu vykdyti visuomenės švietimą ir informavimą vandens srities klausimais ir skatinti aktyvų dalyvavimą vandenų sektoriaus problemų sprendime. Kol kas visuomenės dalyvavimas viešuosiuose susirinkimuose, kuriuose buvo pristatomi rengiami planavimo dokumentai, aktualios vandenų sektoriaus problemos ir galimi jų sprendimo būdai, buvo labai pasyvus – susirinkimuose dalyvaudavo suinteresuotų institucijų ir organizacijų atstovai, o didesnio susidomėjimo visuomenėje keliamos problemos nesulaukdavo. Aktyvus visuomenės dalyvavimas prisidėtų ne tik prie esamų problemų suvokimo, bet ir prie šių problemų efektyvesnio sprendimo. Todėl siekiama viešinti informaciją apie vandens sektorių ir jame išskylančias problemas bei sprendimus. Turi būti viešinama statistinė, erdvinė ir tekstinė informacija apie vandenų sektorių, kuria remiantis visuomenės atstovai galėtų sužinoti savo artimos aplinkos vandens telkinių būklę ir aktyviau dalyvauti priimant sprendimus vandenų sektoriuje;

81.2. antrasis penktojo tikslo uždavinys yra – stiprinti vandenų srities aplinkos apsaugos valstybinę kontrolę.

Siekiant vandenų srities tikslų įgyvendinimo, efektyvi aplinkos apsaugos valstybinės kontrolės sistema yra labai svarbi, nes padeda bendradarbiauti įmonėms ir kontroliuojantiems pareigūnams, taip pat užkirsti kelią tolesniems teisės aktų pažeidimams, dėl kurių būtų užteršta vandens aplinka. Siekiant sustiprinti aplinkos apsaugos valstybinės kontrolės sistemą, pirmiausia ketinama ne tik didinti patikrinimų skaičių, bet ir užtikrinti tinkamą kontroliuojamų objektų parinkimą, taip pat užtikrinti pažeidimų nepasikartojimą, esant poreikiui didinti patikrinimų skaičių laikantis minimalios ir proporcingos priežiūros naštos bei nediskriminavimo principų. Per 2015 m. Regionų aplinkos apsaugos departamentai vandenų srityje atliko 2 646 patikrinimus, kurių metu buvo nustatyti 870 pažeidimai, iš jų 1 330 individualių nuotekų tvarkymo sistemų patikrinimų, kurių metu nustatytas 291 nuotekų tvarkymo reikalavimų pažeidimas.

Sritis, kuriose ypač reikalingas aplinkos apsaugos valstybinės kontrolės sustiprinimas, yra: individualus nuotekų tvarkymas, paviršinio vandens telkinių apsaugos zonų ir pakrančių apsaugos juostų teisinio reglamentavimo laikymasis, prevencinė žemės ūkio veiklos kontrolė. Siekiant efektyvios vandenų srities aplinkos apsaugos reikalavimų įgyvendinimo kontrolės labai svarbios atgrasančios sankcijos už reikalavimų nesilaikymą, todėl būtina peržiūrėti sankcijas ir prireikus jas pakeisti taip, kad jos atliktų atgrasymo funkciją.

82. Programos įgyvendinimo vertinimo kriterijai, dabartinės ir siekiamos jų reikšmės pateikiamos Programos priede.

IV SKYRIUS

PROGRAMOS ĮGYVENDINIMAS

83. Programa įgyvendinama pagal 7 metams sudaromą veiksmų planą, apimančią visų Programos tikslų ir uždavinių, kuriuos numatoma įgyvendinti per Programoje numatytą laikotarpį, įgyvendinimo priemones. Kiekvienai priemonei paskiriamas atsakingas vykdytojas, nurodomas įgyvendinimo laikotarpis. Programos įgyvendinimo veiksmų planą tvirtina Lietuvos Respublikos aplinkos ministras. Aplinkos ministras taip pat tvirtina vandensaugos tikslus, kurie apibrėžia siektinas geros būklės vertes kiekvienam paviršiniam vandens telkiniui, ir rizikos vandens telkinių sąrašą.

84. Įgyvendinant Programą dalyvauja Aplinkos ministerija, Finansų ministerija, Krašto apsaugos ministerija, Kultūros ministerija, Susisiekimo ministerija, Žemės ūkio ministerija, šioms ministerijoms pavaldžios įstaigos, Priešgaisrinės apsaugos ir gelbėjimo departamentas prie Vidaus reikalų ministerijos, Lietuvos saugios laivybos administracija, Lietuvos kariuomenės karinės jūrų

pajėgos, Lietuvos jūrų muziejus bei Valstybinė maisto ir veterinarijos tarnyba. Įgyvendinant Programą siūloma taip pat dalyvauti savivaldybėms, geriamojo vandens tiekėjams ir nuotekų tvarkytojams ir kitiems juridiniams ir fiziniams asmenims, susijusiems su vandenų sritimi.

85. Programa įgyvendinama iš valstybės biudžeto asignavimų, ES finansinės paramos fondų ir kitų lėšų.

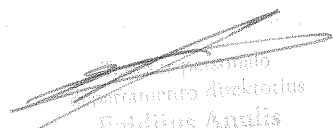
86. Programos įgyvendinimą koordinuoja Aplinkos ministerija. Aplinkos ministerija metinėje veiklos ataskaitoje teikia Lietuvos Respublikos Vyriausybei informaciją apie Programos įgyvendinimą kasmet iki kovo 1 dienos.

87. Visuomenė apie Programos įgyvendinimą informuojama kasmet viešai paskelbiant ataskaitas aplinkos ministerijos internetinėje svetainėje.

Aplinkos ministras
Kęstutis Navickas

2012-01-11

Parlamento direktorius
Egidijus Anulis
2012-01-11

Vandenų srities plėtros 2017–2023 metų
programos priedas

VANDENŲ SRITIES PLĖTROS 2017–2023 METŲ PROGRAMOS ĮGYVENDINIMO VERTINIMO KRITERIJAI IR JŲ SIEKIAMOS REIKŠMĖS

Kriterijaus kodas	Vertinimo kriterijus	Vertinimo kriterijaus reikšmės			Už kriterijaus įgyvendinimą atsakinga institucija
		2015 metų	2021 metų ¹	2023 metų	
1. Tikslas – gerinti paviršinių ir požeminių vandens telkinių būklę					
R-1-1	Geros būklės vandens telkinių dalis, procentais	53	82	85	Aplinkos ministerija Žemės ūkio ministerija
1.1. uždavinys – sumažinti vandens telkinių taršą iš žemės ūkio taršos šaltinių					
P-1-1-1	Paviršinių vandens telkinių, priskirtų rizikos vandens telkiniams dėl pasklidusios taršos, skaičius, vienetais	263	43	40	Aplinkos ministerija Žemės ūkio ministerija
1.2. uždavinys – sumažinti neigiamą hidromorfologinių pokyčių poveikį paviršiniams vandens telkiniams					
P-1-2-1	Esamų žuvų migracijos kliūčių skaičius	20	0	0	Aplinkos ministerija Žemės ūkio ministerija

¹ Baltijos jūros aplinkos būklei 2020 metai

1.3. uždavinys – pagerinti ežerų ir tvenkinių būklę					
P-1-3-1	Biomaniupuliacijos tikslais įžuvinų žuvų kiekis, tonomis	0	29	31	Aplinkos ministerija
1.4. uždavinys – sumažinti vandens telkinių taršą iš sutelktosios taršos šaltinių					
P-1-4-1	Nuotekų valyklų skaičius, kuriose vandensaugos tikslų pasiekimui padidintas nuotekų išvalymo efektyvumas	0	12	12	Savivaldybės, Geriamojo vandens tiekėjai ir nuotekų tvarkytojai
2. Tikslas – pasiekti ir (ar) išlaikyti gerą Baltijos jūros aplinkos būklę					
R-2-1	Kokybinių aplinkos rodiklių (iš 11 rodiklių), kuriuos atitinka Baltijos jūros aplinkos būklė, skaičius	1	5	6	Aplinkos ministerija
2.1. uždavinys – mažinti eutrofikaciją skatinančių maistinių medžiagų patekimą į Kuršių marių ir Baltijos jūros aplinką					
P-2-1-1	Azoto junginių prietakos į Baltijos jūros centrinę dalį pokytis, palyginus su jų prietaka referenciniu (1997–2003 m.) laikotarpiu (42 029 t)	+9 944 t* (2014 m.)	- 8000 t ^{2*}	- 8935 t*	Aplinkos ministerija Žemės ūkio ministerija
P-2-1-2	Fosforo junginių prietakos į Baltijos jūros centrinę dalį pokytis, palyginus su jų prietaka referenciniu (1997–2003 m.) laikotarpiu (2271 t)	-1261 t (2014 m.)	-1400 t	-1441 t	Aplinkos ministerija Žemės ūkio ministerija
2.2. uždavinys – užtikrinti, kad komerciniam tikslams naudojamų žuvų populiacijų eksploatavimo intensyvumas neviršytų saugių biologinių ribų išsugant Baltijos jūros mitybinio tinklo struktūrą					
P-2-2-1	Strimelės žvejybinis mirtingumas (25–29 ir 32 žvejybiniui kvadratai), palyginus su Fmsy (mirtingumo del žvejybos	0,183	<0,26 ³	<0,26	Žemės ūkio ministerija

² „+“ padidėjimas, „-“ sumažėjimas

³ Vandenių srities plėtros 2017–2023 metų programos galiojimo metu koeficientas bus perskaičiuotas visoms komerciniam tikslams naudojamoms žuvų rūšims

	koeficientas)				
P-2-2-2	Šprotų žvejybinis mirtingumas (22–32 žvejybiniai kvadratai), palyginus su Fmsy (mirtingumo dėl žvejybos koeficientas)	0,268	<0,26	<0,26	Žemės ūkio ministerija
2.3. uždavinys – mažinti pavojingų cheminių medžiagų patekimą į jūros aplinką					
P-2-3-1	Teršiančių medžiagų, viršijančių aplinkos kokybės standartą – metinio vidurkio vertės (toliau – MV-AKS) vandenyje, kiekis procentais	3,2	0,5	0	Aplinkos ministerija
P-2-3-2	Teršiančių medžiagų, viršijančių didžiausią leistiną koncentraciją dugno nuosėdose, kiekis procentais	3,4	0,5	0	Aplinkos ministerija
P-2-3-3	Teršiančių medžiagų, viršijančių MV-AKS biotoje ir maistui skirtuose jūros produktuose, kiekis procentais	27,5	5	0	Aplinkos ministerija
2.4. uždavinys – išsaugoti palankias sąlygas žiemojantiems jūros paukščiams jų žiemavietėse, sumažinti jų mirtingumą dėl susitepimo naftos produktais ir priegaudos verslinės žvejybos įrankiuose					
P-2-4-1	Baltijos jūroje žiemojančių jūros paukščių rūšių, kurių gausumas nesiekia geros aplinkos būklės, dalis nuo visų Baltijos jūroje žiemojančių jūros paukščių rūšių skaičiaus, procentais	71,5 (2012 m.)	<60	<60	Aplinkos ministerija
P-2-4-2	Baltijos jūroje nafta susitepusių jūros paukščių dalis nuo visų Kuršių mariose ir Baltijos jūroje žiemojančių jūros paukščių skaičiaus, procentais	27 (1992– 2003 m.)	<25	<25	Aplinkos ministerija
P-2-4-3	Verslinės žvejybos įrankiais Baltijos jūroje sugautų jūros paukščių dalis nuo visų Kuršių mariose ir Baltijos jūroje žiemojančių jūros paukščių skaičiaus, procentais	10–15	<7	<7	Aplinkos ministerija

2.5. uždavinys – sumažinti Baltijos jūrai naujų neviečių gyvūnų rūšių atsiradimo riziką Lietuvos Respublikos jūros rajone				
P-2-5-1	Naujų neviečių gyvūnų rūšių, dėl ūkinės veiklos patekusių į Lietuvos jurisdikcijoje esančius Baltijos jūros vandenį, pokytis, palyginus su jų skaičiumi 2000–2012 m., procentais	14	0	0
2.6. uždavinys – užtikrinti, kad ūkinė veikla jūroje nedarytų reikšmingo neigiamo poveikio jūros dugno buveinėms, būtų išvengta jų nykimo ir būklės prastėjimo				
P-2-6-1	Baltijos jūros grunto gramzdinimo (dampingo) ir smėlio kasimo teritorijų dalis palyginus su bendru jūros dugno buveinių plotu (138 497 ha), procentais	0,99	<1	<1
2.7. uždavinys – mažinti jūros šiukslių, kuriomis užteršta jūra, poveikį priekrantės ir jūros aplinkai				
P-2-7-1	Į Baltijos jūros krantą išmetamų ir ties kranto linija besikaupiančių šiukslių vidutinis metinis kiekis, tenkantis 100 m papildinio atkarpos, vienetais	222	155	155
2.8. uždavinys – užtikrinti, kad trūkšmas bei kitos energijos formos, išspinduliuotos į jūrinę aplinką dėl antropogeninės veiklos, neviršytų lygio, sukeliančio neigiamą poveikį vandens gyvūnijai				
P-2-8-1	Išsinitis aplinkos triukšmo lygis Lietuvos jurisdikcijoje esančiuose Baltijos jūros vandenyse 63/125 Hz 1/3 oktavos dažnių juostose	N/D	<80–85 dB rms ribos	<80–85 dB rms ribos
3. Tikslas – mažinti potvynių riziką ir jų padarinius visoje šalies teritorijoje				
R-3-1	Gyventojai, apsaugoti nuo galimų 1 proc. tikimybės potvynių, procentais	0	17	19
3.1. uždavinys – gerinti potvynių prevenciją ir sumažinti potvynių metu užliejamų apgyvendintų teritorijų plotus				
Savišalybės				

P-3-1-1	Nuo potvynių papildomai apsaugotos teritorijos plotas, hektarais	0	309	309	Aplinkos ministerija, Savivaldybės
P-3-1-2	Potencialiai pavojingų objektų, kurie potvynio metu sukeltų taršą, skaičius, vienetais	6	0	0	Potencialiai pavojingų objektų savininkai
P-3-1-3	Peržiūrėti savivaldybių ekstremaliųjų situacijų valdymo planai, atsižvelgiant į potvynių rizikos ir grėsmės žemėlapius, skaičius vienetais	0	50	56	Savivaldybės
4. Tikslas – aprūpinti šalies gyventojus kokybiškomis viešosiomis geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo paslaugomis ir mažinti aplinkos taršą nuotekomis					
R-4-1	Geriamojo vandens tiekimo paslaugų prieinamumas, procentais	80	90	95	Savivaldybės
R-4-2	Nuotekų tvarkymo paslaugų prieinamumas, procentais	72	86	95	Savivaldybės
R-4-3	Iki nustatytų reikalavimų išvalyta surenkamų nuotekų dalis, procentais	73,1	95	100	Geriamojo vandens tiekėjai ir nuotekų tvarkytojai
R-4-4	Vandenviečių, kuriose išgaunamame geriamajame vandenyje nustatytas fluoridų koncentracijų viršijimas, skaičius	70	65	60	Geriamojo vandens tiekėjai ir nuotekų tvarkytojai Savivaldybės
R-4-5	Vandenviečių, kuriose išgaunamame geriamajame vandenyje nustatytas boro koncentracijų viršijimas, skaičius	17	15	10	Geriamojo vandens tiekėjai ir nuotekų tvarkytojai Savivaldybės
4.1. uždavinys – plėtoti ir renovuoti geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų surinkimo infrastruktūrą					
P-4-1-1	Renovuoti vandens tiekimo ir nuotekų surinkimo tinklai, kilometrais	2	300	680	Geriamojo vandens tiekėjai ir nuotekų tvarkytojai

4.2. uždavinys – užtikrinti, kad individualiai tvarkomos nuotekos netenėtų aplinkos				
P-4-2-1	Aplinkos apsaugos valstybinės kontrolės metu nustatomų pažeidimų individualiai tvarkant nuotekas dalis nuo patikrintų objektų skaičiaus, procentais	20	10	5
4.3 uždavinys – mažinti aplinkos teršimą paviršinėmis nuotekomis				
P-4-3-1	Išvalytų iki nustatytų reikalavimų paviršinių nuotekų dalis, procentais	16	20	23
4.4. uždavinys – didinti geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo įmonių veiklos efektyvumą, teikiamų paslaugų kokybę				
P-4-4-1	Geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo įmonių, susigražinančių patiriamas sąnaudas iš veiklos pajamų, dalis, procentais	41,6	80	90
Savivaldybės, Geriamojo vandens tiekėjai ir nuotekų tvarkytojai				
5. Tikslas – didinti vandens apsaugos ir naudojimo reikalavimų įgyvendinimo efektyvumą				
R-5-1	Teisės aktų reikalavimų vandens srityje pažeidimų dalis, procentais	33	28	26
Aplinkos ministerija				
R-5-2	Lietuvos gyventojų dalis, kurie yra pakankamai gerai informuoti apie vandenį, procentais	66	70	72
Aplinkos ministerija				
5.1. uždavinys – gerinti upių baseiniais paremto valdymo įgyvendinimą				
P-5-1-1	Visuomenės pateiktų pasiūlyimų skaičius, vienetais	3	10	14
Aplinkos ministerija				
P-5-1-2	Sanaudų susigražinimo principo įgyvendinimas, procentais	65	70	72
Aplinkos ministerija				
5.2. Uždavinys – stiprinti vandens srities aplinkos apsaugos valstybinę kontrolę				

P-5-2-1	Atliekamų aplinkosauginių patikrinimų, susijusių su vandens sektoriumi skaičius, vienetais	2 537	2 700	2 500	Aplinkos ministerija
---------	--	-------	-------	-------	----------------------

Aplinkos ministras
Kęstutis Navickas

2012-01-11

Sąjaujos sekretorė
Rūta Štikonienė
2012-01-11 54

Strateginio pasekmių aplinkai vertinimo subjektų išvadų dėl Vandenių srities plėtros 2016–2021 metams programos ir Vandenių srities plėtros 2016–2021 metų programos įgyvendinimo veiksmų plano ir strateginio pasekmių aplinkai vertinimo ataskaitos

ĮVERTINIMO PAŽYMA

Eil. Nr.	Institucijos, teikusios išvadas, pavadinimas ir adresas	Išvados	Motyvuotas išvadų įvertinimas
1.	Lietuvos Respublikos Aplinkos ministerijos Taršos prevencijos departamentas, A. Jakšto g. 4/9, LT-01105 Vilnius, 2016 m. liepos 11 d. raštu Nr. (10-3)-D15-626	SPAV ataskaitos skyrelyje Reikšminga tarša prioritetinėmis ir prioritetinėmis pavojingomis medžiagomis (17 psl.) pateikiama minimali informacija apie į paviršinius vandens telkinius ūkio subjektų išleidžiamas pavojingas medžiagas, kurių išleidimas į gamtinę aplinką turėtų būti ribojamas ūkio subjektus įpareigojant nutraukti ar sumažinti pavojingų medžiagų išleidimą. Vertinant Vandenių srities plėtros 2016–2021 metų programos įgyvendinimo veiksmų plano projekto 4 uždavinio <i>Sumažinti vandens telkinių taršą iš sutektosios taršos šaltinių priemonės</i> ir šio uždavinio įgyvendinimo pasekmes aplinkai parašytas SPAV atkaičioje (59-60 psl.), darytina išvada, kad pagrindinis akcentas siekiant geros vandens telkinių būklės yra NV nuotekų išvalymo efektyvumo didinimas mažinant azoto ir fosforo koncentracijas išleidžiamose nuotekose, kai kitos probleminės srities, sukeliančios reikšmingas neigiamas pasekmes aplinkai atveju – pavojingų medžiagų ir prioritetinių pavojingų medžiagų išleidimo į gamtinę aplinką ribojimui numatoma vienintelė priemonė 4.15.3 <i>peržiūrėti išduotus TIPK ir Taršos leidimus <...> ūkio subjektų, kurie savo veikloje gamina ir/arba naudoja vandens</i>	Neatsižvelgta. Nuotekų tvarkymo reglamento, patvirtinto 2006 m. gegužės 17 d. Aplinkos ministro Nr. D1-236 įsakymu, 15 punkte jau yra numatytas draudimas pradėti naują ūkinę veiklą arba keisti esamą, dėl kurios su nuotekomis į gamtinę aplinką ar nuotakyną būtų išleidžiamos prioritetinės medžiagos: 15. Į gamtinę aplinką išleisti nuotekas (nepriklausomai nuo nuotekų kiekio/debito), kuriose prioritetinių medžiagų koncentracija yra lygi arba didesnė už šio Reglamento 2 priedo A dalyje nurodytą „Ribinė koncentracija į gamtinę aplinką“ vertę ir/ar kuriose yra prioritetinių pavojingų medžiagų (nepriklausomai nuo išleidžiamų prioritetinių pavojingų medžiagų kiekio), leidžiama tik turint leidimą, kuriame nustatyti reikalavimai tokių medžiagų išleidimui. Siekiant geros paviršinių vandens telkinių būklės ir užtikrinant, kad prioritetinių medžiagų koncentracija nuosėdose ir (arba) atitinkamoje biotoje nedidėtų, draudžiama pradėti naują veiklą (arba keisti esamą), dėl kurios su nuotekomis būtų išleidžiamos (į gamtinę aplinką arba nuotakyną) prioritetinės medžiagos. Esamas 2 priedo A dalyje nurodytų prioritetinių medžiagų išleidimas su nuotekomis turi būti mažinamas, o 1 priede nurodytų

		<p><i>telkiniuose aptinkamas pavojingas medžiagas, nustatant atitinkamus reikalavimus pavojingų medžiagų išleidimo į vandens telkinius nutraukimui arba sumažinimui.</i> Atsižvelgiant į tai, manome, kad būtų tikslinga Vandenių srities plėtros 2016–2021 metų programos įgyvendinimo veiksmų plano projekte numatyti priemones, leisiančias riboti pavojingų medžiagų išleidimą į gamtinę aplinką ne tik iš veikiančių objektų, bet ir naujai planuojamų objektų atveju.</p>	<p>prioritetinių pavojingų medžiagų išleidimas – palaipsniui nutrauktas iki 2020 metų. Į 1 priedą įtraukiamų naujų prioritetinių pavojingų medžiagų išleidimas turi būti palaipsniui mažinamas ir nutraukiamas per terminą, kuris nustatomas šias medžiagas įtraukiant į 1 priedą.</p>
2.	<p>Lietuvos Respublikos kultūros ministerija, J. Basanavičiaus g. 5, LT-01118, Vilnius, 2016 m. birželio 27 d. raštu Nr. S2-1644</p>	<p>Ataskaitoje nurodyta, kad įgyvendinant Vandenių srities plėtros 2016–2021 metų programos įgyvendinimo priemonių planą (toliau – Planas) trijuose kultūros paveldo objektuose planuojama įrengti žuvų migracijos takus, o viename objekte – Klabinių dvaro sodyboje nuardyti malūno slenkstį, tačiau ataskaitoje nepateikiama informacija, kokį konkretų poveikį minėti darbai gali turėti įvertintoms nekilnojamojo kultūros paveldo vertybėms ir ar šie darbai iš viso yra galimi, t.y. suderinti su už kultūros paveldo apsaugą atsakingomis institucijomis.</p> <p>Atsižvelgiant į tai, Kultūros ministerija negali pritarti Planui ir ataskaitai, kol ataskaita nebus papildyta informacija, reikalinga įvertinti, kokį poveikį Plane numatytos minėtos priemonės galimai turės nekilnojamajam kultūros paveldui.</p>	<p>Neatsižvelgta. 8 SPAV ataskaitos skyriuje „8. Priemonės planų ir programų įgyvendinimo reikšmingoms neigiamoms pasekmėms aplinkai išvengti, sumažinti ar kompensuoti yra numatytos priemonės galimoms neigiamoms pasekmėms kompensuoti. Viena iš šių priemonių yra „atliekant darbus kultūros vertybių vietovėse ar objektuose (rekonstruojant užtvankas, įrengiant žuvų pralaidas, šalinant žuvų migracijai trukdančius slenksčius, įrengiant inžinerines apsaugos nuo potvynių priemones) būtina saugoti esamų kultūrinę vertę formuojančias objektų vertingąsias savybes (jei tokios yra), išsaugoti istorines dalis ir elementus, rekomenduojama naudoti autentiškas ar analogines medžiagas. Rengiant tokių darbų projektinę ir techninę dokumentaciją, ją būtina derinti su Kultūros paveldo departamentu ar atitinkamu KPD teritoriniu padaliniu.“</p> <p>Įrengiant žuvų pralaidas bus rengiami techniniai projektai, kurių metu turės būti parinkti visus interesus suderinantys sprendiniai, kol nėra parengtų techninių projektų žuvų pralaidų įrengimui, numatyti ir įvertinti</p>

			konkrečias pasekmes kiekvienam nekilnojamo kultūros paveldo objektui nėra galimybių.
3.	Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministerija, Vilniaus g. 33, LT-01506, Vilnius 2016 m. liepos 5 d. raštu Nr. (10.2.2.7-411)10-5786		Pritarta be pastabų
4.	Valstybinė saugomų teritorijų tarnyba prie Aplinkos ministerijos, Antakalnio g. 25, LT-10312 Vilnius 2016 m. liepos 28 d. raštu Nr. (4)-V3-1176(7.23)		Pritarta be pastabų

Vandenų srities plėtros 2016–2021 metams programos ir Vandenų srities plėtros 2016–2021 metų programos įgyvendinimo veiksmų plano rengimo organizatorius:

Vandenų politikos skyriaus
vyr. specialistė

Gintarė Bevainienė

2016-08-16

(Vardas, pavardė, pareigos, parašas, data)

**LIETUVOS RESPUBLIKOS VYRIAUSYBĖS KANCELIARIJA
TEISĖS DEPARTAMENTAS**

IŠVADA

**DĖL LIETUVOS RESPUBLIKOS VYRIAUSYBĖS NUTARIMO „DĖL VANDENŲ SRITIES
PLĖTROS 2017–2023 METŲ PROGRAMOS PATVIRTINIMO“ PROJEKTO
(TAP NR. TAP-16-1714(3)); TAIS NR. 16-8474(4)) (toliau – Projektas)**

2017-01-16 Nr. NV-180

Vilnius

Įvertinę patikslinto, atsižvelgiant į ministerijų atstovų (viceministrų, ministerijų kanclerių) 2016 m. lapkričio 15 d. pasitarime pateiktas pastabas ir pasiūlymus, Projekto atitiktį įstatymams, Vyriausybės nutarimams ir teisės technikos reikalavimams, pastabų ir pasiūlymų neturime.

Teisės taikymo skyriaus vedėjas

Dainius Petravičius

Roberta Emilija Miliutienė, tel. 8 706 63761, el. p. roberta.miliutiene@lr.v.lt